

Graafit vuosikertomuksessa

Teorian ja käytännön kohtaaminen
graafisessa suunnittelussa

Viestinnän koulutusohjelma
Graafinen suunnittelu
Opinnäytetyö
14.5.2009

Tiina Paasila

TIIVISTELMÄSIVU

Koulutusohjelma Viestintä		Suuntautumisvaihtoehto Graafinen suunnittelu	
Tekijä Tiina Paasila			
Työn nimi Graffit vuosikertomuksessa – Teorian ja käytännön kohtaaminen graafisessa suunnittelussa			
Työn ohjaaja/ohjaajat Juha Pohjola ja Camilla Lindeberg			
Työn laji Opinnäytetyö		Aika 14.5.2009	Numeroidut sivut + liitteiden sivut 38 + 3
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Opinnäytetyöni aiheena on graffit vuosikertomuksessa. Käsittelen teorian ja käytännön kohtaamista painetun vuosikertomuksen työprosessissa. Halusin perehtyä graafien tekemiseen syvemmin ja selvittää, mikä niiden suunnittelussa on olennaista, mitä asioita tulisi välttää. Tavoitteena oli oppia uutta haastavasta työprosessista. Halusin selvittää miten voisin suunnitella graafeista entistä näyttävämpiä ja kuitenkin säilyttää niiden informatiivisuuden.</p> <p>Opinnäytetyöni pohjaksi tutkin vuosikertomuksiin ja graafeihin liittyvää kirjallisuutta sekä vuosikertomuksia itsessään. Opinnäytetyöni toiminallisessa osassa eli vuosikertomuksen suunnittelussa hyödynsin tutkimiani tietoja. Pysin tekemään graffit mahdollisimman informatiiviseksi ulkoasun kuitenkaan kärsimättä.</p> <p>Tutkimieni teosten mukaan käytäntö ja teoria tuntuvat jokseenkin menevän ristiin. Hyvän graafin tunnuspiirteiksi alan kirjoissa nimettiin tiedon monimutkaisuus ja ulkoasun yksinkertaisuus. Hyvän graafin informaatio pitäisi pystyä ymmärtämään nopealla vilkaisulla. Vuosikertomuksissa kuitenkin käytetään mitä näyttävämpiä ja monimutkaisiakin graafeja, jotka eivät aina aukea lukijalle välittömästi. Enemmän huomiota tulisi kiinnittää graafin alkuvaiheen suunnitteluun ja graafin varsinaiseen ideaan. Samoin pitäisi tarkoin miettiä mikä graafityyppi sopisi parhaiten kuvaamaan informaatiota. Näitä työvaiheita ei saisi unohtaa, sillä ne luovat vahvan pohjan onnistuneelle lopputulokselle.</p>			
Teos/Esitys/Produktio Basware, Vuosikertomus 2008			
Säilytyspaikka Metropolia, Tikkurilan toimipiste			
Avainsanat graafi, vuosikertomus, graafinen suunnittelu, yritysilme, graafinen informaatio, tilinpäätös, katsaus, graafinen ohjeisto, graafityyppi, graafinen kuvio			

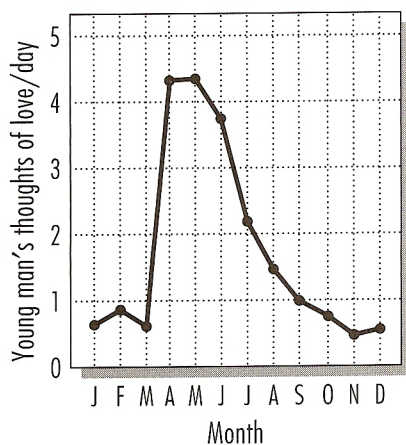
Degree Programme in Media		Specialisation Graphic Design
Author Tiina Paasila		
Title Graphs in the Annual Report – Theory and Practice in Graphic Design		
Tutor(s) Juha Pohjola and Camilla Lindeberg		
Type of Work Thesis	Date 14 th May 2009	Number of pages + appendices 38 + 3
<p>Abstract</p> <p>My thesis investigates graphs in the annual report. The research consists of combining theory and practice in the working process of an annual report. My aim was to gain a deeper insight into the graphs, to clarify the most important aspects and to find out which steps to avoid when designing graphs. A further goal was to learn more about the challenging work process. In addition, I also wanted to know how to design graphs so that they look more impressive and yet maintain the vital information.</p> <p>I conducted literary research related to annual reports and graphs. Following this, I employed the information found from the literature. I tried to make graphs as informative as I could, without damaging the layout.</p> <p>The research results indicate that the theory and practice are closely intertwined. The good graph was told to consist of complex information which is most efficiently communicated with simplicity. The information of the good graph should be understandable at a glance. In the annual reports, impressive and complicated graphs are still used, which are not that easy to understand. More attention should be paid to the idea of the graph. One important thing is to choose the right type of a graph. You shouldn't forget these stages, because they build the strong ground for the successful outcome.</p>		
Work / Performance / Project Basware, Annual Report 2008		
Place of Storage Metropolia, Tikkurila		
Keywords graph, annual report, graphic design, corporate image, information graphics, financial statement, review of operations, type of graph, graphic data		

Sisälllys

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman tavoite	2
1.2 Käsitteistöä	2
1.3 Kohderyhmä	2
1.4 Tutkielman rakenne	3
2 VUOSIKERTOMUS LYHYESTI	4
2.1 Vuosikertomuksen rakenne	4
2.2 Vuosikertomus suunnittelijan näkökulmasta	5
3 GRAAFIN ANATOMIA	6
3.1 Graafien rakenneosat ja terminologiaa	6
3.2 Graafin tyypin valinta	9
3.3 Tulkintaa ja näkemystä graafin sanoman välittymisestä	11
3.4 Luvuista informatiiviseksi kuvaksi	13
3.4.1 Oikeaa tietoa	13
3.4.2 Ulkoasu	14
3.4.3 Muoto	14
3.4.4 Väri	15
4 GRAAFIN TEKEMINEN	16
4.1 Graafin tekemiseen käytettävä ohjelmisto	16
4.2 Vuosikertomusgraafin valmistumisprosessi	17
4.2.1 Graafin suunnittelu	17
4.2.2 Graafin toteutus	17
4.2.3 Kieliversiot	19
4.2.4 Työn hallinta	20
5 GRAAFEJA VUOSIEN VARRELTA	21
5.1 Poimintoja tämän päivän vuosikertomuksista	21
5.2 Graafien trendit	25
6 VUOSIKERTOMUSPROSESSI	28
6.1 Työryhmä	28
6.2 Asiakkaan brief	29
6.3 Suunnittelu	29
6.4 Toteutus	29
6.5 Painatus	30
6.6 Työnäytteen esittely	30
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	36
LÄHTEET	38
LIITTEET	

1 JOHDANTO

KUVA 1. Esimerkki viivagraafista. Lähde: Kosslyn 1994, 33.

Katsoja näkee ja ymmärtää grafiikan ennen kuin on ehtinyt lukea yhtäkään sanaa. Moni katsoja perustaa päätöksensä graafiseen ensivaikutelmaan, lukeako pidemmälle vai ei. Hyvin suunniteltu ja tehty grafiikka tekee sanoista tarpeettomia, tai ainakin toissijaisia. (Lipton 2002, 6–8.)

Tutkielmani aiheena on graafit vuosikertomuksessa, ja käsittelen nimenomaan painettua vuosikertomusta. Vuosikertomuksen käsitteleminen opinnäytetyössäni tuntui luonnolliselta valinnalta, sillä olen työssäni graafisena suunnittelijana ollut mukana tekemässä vuosikertomuksia jo lähes kymmenen vuoden ajan. Vuosikertomus itsessään on hyvin laaja kokonaisuus ja aiheen rajaaminen graafeihin vuosikertomuksessa tuntui mielekkäältä. Vuosikertomuksessa minua kiinnostaa erityisesti graafien tuottama informaatiaviestintä.

Innoittajana tutkielmaani olivat kaikki kummalliset ja huonosti luettavat graafit, mihin olen graafisen suunnittelijan urani aikana törmännyt. Halusin perehtyä graafien tekemiseen syvemmin ja selvittää, mikä niiden suunnittelussa on olennaista, mitä asioita tulisi välttää.

1.1 Tutkielman tavoite

Tavoitteena oli oppia uutta haastavasta työprosessista. Halusin selvittää erityisesti miten voisin suunnitella graafeista entistä näyttävämpiä ja kuitenkin säilyttää niiden informatiivisuuden. Halusin tutkia onko olemassa hyvän graafin reseptiä, ja mitä kaikkea tulisi ottaa huomioon graafeja suunniteltaessa. Minua kiinnosti myös löytyykö omille valinnoilleni jotain perusteluja tai vaihtoehtoisesti parempia työskentelytapoja.

Graafit ovat olennainen osa vuosikertomusta, ja vuosikertomusten parissa työskentely vie omassa työssäni suurimman osan vuodesta. Minulle itselleni olisi mielekästä jos voisin jotenkin kehittää omaa työprosessiani ja saada uusia ideoita.

1.2 Käsitteistöä

Aluksi on tarpeellista selvittää tutkielman käsitteistöä, mitä tutkielman termit tarkoittavat ja millaisia termejä päädyin käyttämään. Suuri osa lähteistä on englanninkielisiä, joten olen käyttänyt alalle vakiintuneita termejä, kuten pylväsgraafi ja piirakkagraafi. Niitä käytän myös kollegoideni kanssa. Suomen kielistä lähdemateriaalia aiheesta löytyi yllättävän vähän, mutta mielestäni onnistuin kartoittamaan aihetta käsittelevän lähdemateriaalin hyvin.

Eri kirjallisuuslähteissä törmäsin hyvin vaihtelevaan termistöön. Eri lähteissä graafia tarkoittavia sanoja oli monia riippuen siitä, minkä tyyppinen lähde oli kyseessä. Vesa Kuusela (2000, 9) kirjoittaa tilastokuvioista tai pelkästä kuvioista. Edward R. Tufte (2007, 1) käyttää sanaa grafiikka (graphic tai vaihtoehtoisesti graphic data). Stephen M. Kosslyn (1994, VI) taas puhuu graafeista (graph). Tässä opinnäytetyössä käytetään sanaa graafi kuvaamaan edellä mainittuja termejä, sillä se on kuvaavin ja yleisesti käytetty termi puhekielessä ja graafisella alalla.

1.3 Kohderyhmä

Kohderyhmänäni on graafiset suunnittelijat ja erityisesti suunnittelijat, jotka työskentelevät vuosikertomusten parissa. Tutkielmani on varmasti hyödyllinen myös henkilöille, jotka tekevät paljon graafeja sisältäviä presentaatioita. Tarkoituksena on hyödyntää

tutkielmaa työpaikallani uusien työntekijöiden sekä freelancereiden perehdyttämiseen. Osittain tutkielmani voisi olla hyvä informaatiolähde myös niille asiakkaillemme, jotka eivät aiemmin ole työskennelleet vuosikertomusten parissa.

1.4 Tutkielman rakenne

Aluksi kerron, mitä tutkielman kaksi tärkeintä elementtiä vuosikertomus ja graafit tarkoittavat. Käyn läpi niiden rakennetta ja terminologiaa. Olen tutkinut eri lähteitä ja etsinyt tietoa, mitä alan asiantuntijat sanovat vuosikertomuksesta sekä graafeista ja mitä asioita he neuvovat huomioimaan niitä tehdessä. Tutkielmassani käyn läpi tyypillisen vuosikertomuksen työstämisen vaiheet. Yksityiskohtaisemmin perehdyn graafien tekemiseen liittyviin asioihin ja työnkulkuun. Esittelen myös oman opinnäytetyöni työosan. Lopuksi pohdiskelen kuinka teoria ja työnäyte kohtaavat ja, mitä johtopäätöksiä tästä kaikesta voi tehdä.

2 VUOSIKERTOMUS LYHYESTI

Vuosikertomuksia julkaisevat yritykset, yhdistykset ja muut yhteisöt. Se on näille ryhmille tärkeä sidosryhmäviestinnän väline ja käyntikortti. Vuosikertomus voi olla yrityksen menestymisestä ja toiminnasta kertova painotuote tai sähköinen yrityksen internet-sivuilla oleva julkaisu. Pörssiyritykselle vuosikertomuksella on erityisen tärkeä merkitys sijoittajaviestinnässä. Vuosikertomus esittelee kyseessä olevan yrityksen sekä kertoo sen toimintaympäristöstä ja erityisesti viimeksi kuluneesta tilikaudesta. Vuosikertomus kuvaa yrityksen taloudellista menestymistä ja muuta suoriutumista. (Leppiniemi & Virtanen 2003, 11–12.)

Pörssiyrityksen vuosikertomuksen tilinpäätöksen sisältöä säädellään kirjanpito-, yhteisö- ja arvopaperimakkinalainsäädännössä sekä Pörssin ohjesäännössä. Vuosikertomuksessa yhdistyy ja systematisoituu pörssiyrityksen vuoden aikana julkistamien osavuosikatsausten ja muiden tiedotteiden sisältämä informaatio. Vuosikertomus muodostaa eheän kokonaisuuden tilikauden tapahtumista. (Leppiniemi & Virtanen 2003, 11–12.)

Jarmo Leppiniemi & Marjatta Virtanen (2003, 12) pitävät hyvän vuosikertomuksen tunnusmerkkinä sitä, että se sisältää kaikki lakien ja sääntöjen edellyttämät asiat. Vuosikertomuksen tulee olla esitystavaltaan ymmärrettävä ja helposti luettava. Sen tulee voimistaa hallinnon läpinäkyvyyttä ja kertoa siihen liittyvät olennaiset asiat. Lisäksi vuosikertomuksen ilmeen tulisi selventää sisältöä. Rakenteeltaan hyvä vuosikertomus on selkeä ja tiedon löytäminen on helppoa. Vuosikertomuksen tulisi vahvistaa, selkeyttää ja tukea yrityskuvaa. On tärkeää, että vuosikertomus sisältää riittävät kommentit tulevaisuudesta. Myös riskit tulee esitellä. Kaikissa vuosikertomuksissa tulisi olla toimitusjohtajan tai hallituksen puheenjohtajan katsaus, joka avaa strategiat selkeästi ja kertoo miten niiden toteuttamisessa on onnistuttu. Ainakin pörssiyhtiöiden osalta vuosikertomuksen tulisi pystyä vastaamaan kysymykseen, miksi tähän yhtiöön kannattaa sijoittaa (ns. investment story) ja miksi kysymyksessä on hyvä yhteistyökumppani.

2.1 Vuosikertomuksen rakenne

Vuosikertomuksen sisältö on vakiintunut hyvin selkeäksi. Tilinpäätös määrittelee suurelta osin virallista osuutta. Myös toimitusjohtajan katsaus, strategiaosuudet, toimialakatsaukset, tunnusluvut laskentakaavoineen, yhtiön osakkeeseen ja omistajarakenteeseen liittyvät tiedot sekä tiedot osakkeenomistajille ovat löytäneet hyvin vakiintuneen paikan vuosikertomuksesta. Osin myös sisältö on vakiintunut, erityisesti puhuttaessa pörssinoteerattujen yhtiöiden kertomuksista. (Leppiniemi & Virtanen 2003, 37–38.)

Leppiniemi & Virtanen (2003, 37–38) erottavat vuosikertomuksen sisällöstä kuusi eri asiakokonaisuutta, joiden sisältö määräytyy osin yhtiön toiminnan ja toimialan mukaan. Nämä asiakokonaisuudet ovat yhtiön esittely, toimitusjohtajan katsaus, tilinpäätös, liiketoimintakatsaukset, toimintaperiaatteista kertovat katsaukset ja noteeratuilla yhtiöllä sijoittajainformaatio (LIITE 1 ja LIITE 2).

Uudet raportointialueet, jotka otsikoidaan usein yhteiskuntavastuun alle, ovat yrityksen toimintaperiaatteisiin liittyviä aiheita. Usein ne liitetään joko kertomuksen alku- tai loppuosaan. Näistä voidaan tehdä myös oma erillisraporttinsa. (Leppiniemi & Virtanen 2003, 37–38.)

2.2 Vuosikertomus suunnittelijan näkökulmasta

Vuosikertomuksen ulkoasun tulee viestiä tavoitteeksi asetettua yrityskuvaa. Tämän tulee tapahtua mahdollisimman pelkistetyksi ja selkeästi. Ulkoasun tulee selventää sisältöä ja toimia sen tulkkina. Tämä koskee myös graafeja ja talulukkoita. Graafisessa suunnittelussakin on omat muoti-ilmionsä. Esimerkiksi kirjainkoko valitaan joskus niin pieneksi, että tekstiä on vaikea lukea. Otsikoinnit ovat joskus visuaalisesti liian raskaita ja joskus liian lennokkaita tai jopa turhan mielikuvituksellisia. Tällöin ne vievät huomiota itse sisällöltä. Ammattitaitoinen viestijä voi kuitenkin välttää edellä mainitut ongelmat paneutumalla projektiinsa. (Leppiniemi & Virtanen 2003, 81–82.)

Rakenteeltaan vuosikertomukset noudattavat suurelta osin samaa kaavaa mitä Leppiniemi ja Virtanen kirjassaan esittelevät. Vuosikertomuksen rakenteeseen ja sisältöön vaikuttaa myös, kuinka laaja ja monipuolinen sijoittajasivusto yhtiöllä on verkossa. Leppiniemen ja Virtasen mukaan painettu vuosikertomus on usein suppeampi jos yhtiöllä on verkossa paljon tietoa saatavilla. Viime aikoina monet yhtiöt ovatkin erottaneet numero-osan erilliseksi vaatimattomammaksi painotuotteeksi. (Leppiniemi & Virtanen 2003, 81–82.)

Vuosikertomuksen ulkoasun suunnittelussa lyödään lukkoon yleisilme, kansiratkaisu, tekstiaukeamien yleisilme, kuvien tyyli ja kuvauskohteet, numerosivujen yleisilme, graafiset esitykset, kuvatekstien tyyli, paperivalinnat sisäsivuihin ja kansiin sekä painovärien määrä ja käyttö. Heti alkuvaiheessa tulee huomioida väriratkaisujen vaikutus painotyöhön ja tuleeko työhön lakkauksia tai jotain muita aikatauluun sekä hintaan vaikuttavia elementtejä. Myös sidontatapa on alusta lähtien tarpeellinen tieto. (Leppiniemi & Virtanen 2003, 85.)

3 GRAAFIN ANATOMIA

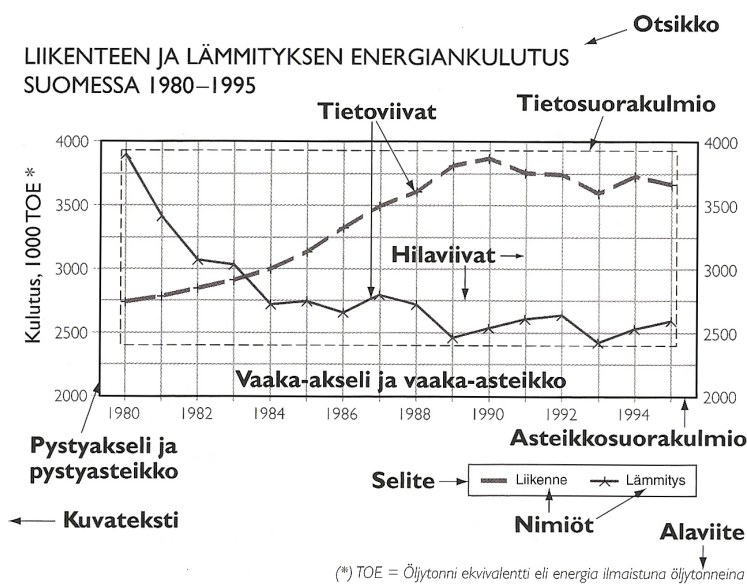
Tilastoja ja tilastoina esitettävää tietoa kohtaamme tänä päivänä joka puolella ympärilämme, kuten televisiossa, lehdissä ja kirjoissa. Tilastotiedon hyödyllisyys riippuu hyvin paljon siitä, kuinka se esitetään. Huolimattomasti tuotettu esittämistapa voi johtaa siihen, ettei tietoa ymmärretä. Sama tilastotieto voidaan usein esittää tekstinä, taulukkona tai graafina. Näistä jokaisella esittämistavalla on oma luonteensa ja ne sopivat erilaisiin tarkoituksiin. (Kuusela 2000, 8–9.)

Tässä opinnäytetyössä käsitellään edellä mainituista esitystavoista erityisesti graafeja. Graafissa tieto esitellään piirrossymbolien kuten pylväiden avulla. Graafi voi parhaimmillaan välittää katsojalle viestin välähdyksenomaisesti ja sen välittämä sanoma säilyy muistissa kauemmin kuin tekstin tai taulukon viesti. (Kuusela 2000, 9–10.)

Graafi on visuaalinen kuvio, joka havainnollistaa yhden tai useamman luvun suhteita. Se on yleensä tietoa, jota on vaikea esittää lyhyesti sanoin ja numeroin. Graafi on hyvä jos sen aihe on välittömästi ymmärrettävissä. (Kosslyn 1994, 2.)

Kosslynin mukaan (1994, 14) kaikki graafit on tehty samoista osatekijöistä. Graafin sisältö koostuu viivoista, pylväistä, pisteistä tai muista merkeistä, jotka määrittelevät tiettyjä, graafin koordinaatistoon merkittyjä suhteita. Sisällön elementtien sijainnit on merkitty arvoina y- ja x-akselin mukaan. (Kosslyn 1994, 15.)

3.1 Graafien rakenneosat ja terminologiaa

KUVA 2. Malligraafissa on esitelty graafin eri osat. Lähde: Kuusela 2000, 30.

Graafit ja kuvioesitykset perustuvat varsin yksinkertaiseen perusrakenteeseen. Useimpien graafien rakenne perustuu suorakulmaisen koordinaatiston käyttöön. Tästä poikkeuksena kuitenkin on piirakkakuvi. Siinä koordinaatiston ominaisuudet eivät vaikuta merkittävästi. (Kuusela 2000, 30–31.)

Kuuselan (2000, 30–31) mukaan koordinaatisto muodostuu kahdesta kohtisuoraan toisiaan vasten kulkevasta akselista: vaaka- ja pystyakselista. Kumpikin akseli jaetaan tasavälein lyhyillä poikkijanoilla käytetyn mittayksikön mukaisesti. Näitä poikkijanoja Kuusela nimittää hilaviivoiksi. Pystyasteikkoa kutsutaan määräästeikoksi ja vaaka-akselia aika-asteikoksi. Muutamaa poikkeusta lukuunottamatta asteikkojen on oltava tasaväliset. Usein näitä asteikkoja apuna käyttäen muodostetaan suorakulmainen kehys kuvion ympärille. Tätä kutsutaan asteikkosuorakulmioksi. Asteikkosuorakulmion sisälle muodostuu varsinainen tilastokuva eli pienin mahdollinen suorakulmio, joka voidaan piirtää varsinaisen tietokuvion ympäri. Esimerkiksi viivakuviossa se on tietoviivojen muodostama kuvio, joka ei yleensä täytä koko asteikkosuorakulmiota. Sen tulisi olla vähintään 75 % asteikkosuorakulmiosta, mutta se ei saisi kuitenkaan täyttää koko asteikkosuorakulmiota.

Asteikkosuorakulmio muodostaa kehyksen tietokuvion ympärille. Samoin koko esitys otsikkoineen ja alaviitteineen voidaan kehystää, mikä auttaa erottamaan tämän kokonaisuuden taustastaan ja yhdistää mahdolliset alaviitteet itse kuvioon. Tämä kuitenkin riippuu täysin esitystilanteesta. Powerpoint-esityksessä kehystäminen saattaa olla tarpeellista, mutta ei välttämättä painetussa raportissa. (Kuusela 2000, 33.)

Graafin poikkiakselista toiseen poikkiakseliin kulkevien hilaviivojen tarve riippuu paljolti kuvion koosta. Pienikokoisessa graafissa hilaviivoja ei välttämättä tarvita, mutta isommassa graafissa ne voivat olla suureksi avuksi yksityiskohtia vertailtaessa. Huomio ei saisi kuitenkaan kiinnittyä hilaviivoihin ensimmäisenä. Kuusela (2000, 37) suosittelee hilaviivoissa käytettäväksi hiusviivaa, tai ohutta pisteiviivaa. Pienikokoisissa kuvioissa pisteiviiva saattaa kuitenkin luoda levottoman vaikutelman. Hiusviivaa ja pisteiviivaa voidaan käyttää esimerkiksi niin, että hilaviivat merkitään yhtenäisillä hiusviivoilla ja apuasteikko pisteiviivoilla. (Kuusela 2000, 37.)

Graafin ymmärtämisen kannalta siihen sisältyvät tekstit ovat yhtä olennaisia kuin itse graafikin. Ilman otsikkoa, nimiöintiä ja mitta-asteikkoa graafia on usein mahdotonta tulkita oikein. Kaikki nämä graafiin liittyvät tekstit tulisi sijoittaa vaakasuoraan kuvion yhteyteen. Aina tämä ei välttämättä ole mahdollista tilanpuutteen vuoksi. Joskus tekstejä joudutaan kääntämään 90 asteen kulmaan. Vaino ja päällekkäin kirjoitetut tekstit eivät ole suositeltavia, sillä ne ovat erittäin huonosti luettavia. (Kuusela 2000, 41–42.)

Graafin otsikon tulisi vastata lyhyesti, mutta tyhjentävästi kysymyksiin mitä, missä ja milloin. Otsikon voi sijoittaa kahdelle tai jopa kolmelle riville, jotta kaikki tarvittavat asiat mahtuvat mukaan. Olisi hyvä pyrkiä tiivistämään otsikko niin, ettei se menisi yli kolmen rivin. Otsikko sijoitetaan yleensä graafin yläpuolelle ja kirjoitetaan muita tekstejä isommalla fontilla. Usein käytetään myös niin sanottua story line- eli juoni-otsikointia. Juoniotsikoinnissa graafin sisällöstä muodostetaan iskevä otsikko, joka kertoo jotakin graafissa nähtävästä ilmiöstä. Kuusela esittelee otsikolle vaihtoehdoisen kuviotekstin, jota voidaan käyttää myös otsikon kanssa yhdessä. Kuvioteksti on yleensä laajempi ja pidempi kuin varsinainen otsikko ja se kirjoitetaan pienemmällä kirjaskoolla. (Kuusela 2000, 42–43.)

Henkilöstö toiminnoittain

Jakelussa työskentelee lähes yhtä paljon henkilöstöä kuin sisältötoiminnoissa.

■ Sisältötoiminta 37 %
 ■ Myynti ja markkinointi 14 %
 ■ Painotoiminta 6 %
 ■ Jaketuominta 34 %
 ■ Muut toiminnot 9 %

KUVA 3. Oheisessa graafissa on käytetty varsinaisen otsikon alapuolella Kuuselan nimeämää kuviotekstiä. Se kertoo graafissa nähtävästä ilmiöstä. Lähde: Alma Media, Vuosikertomus 2008.

Graafissa käytetään myös nimiötekstejä (KUVA 1.), jotka osoittavat mitä kukin graafin osa tarkoittaa. Tärkeimpiä näistä ovat graafi-ikonien nimiöt, joita voidaan sijoittaa erikseen selitelaatikkoon asteikkosuorakulmion alapuolelle tai joskus jopa sen sisälle. Toinen tapa on yrittää sijoittaa nimiöt mahdollisimman lähelle tietosuorakulmiota kuten piirakkagraafissa piirakan kuva-alalle tai ihan sen viereen. (Kuusela 2000, 43–44.)

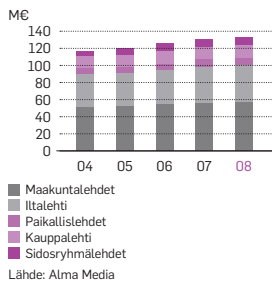
Usein graafin ohessa käytetään myös aputekstejä, kuten alaviitettä. Siinä voidaan kertoa esimerkiksi graafin lähde, jokin poikkeavuus tai tilastointitavan muutos. Aputekstejä voidaan sijoittaa myös kuva-alalle. Näin saadaan tarvittaessa kiinnitettyä lukijan huomio niihin. Tällaisessa käytössä on kuitenkin vaaransa, sillä ne saattavat tehdä esityksestä sekavan. (Kuusela 2000, 44.)

3.2 Graafin tyypin valinta

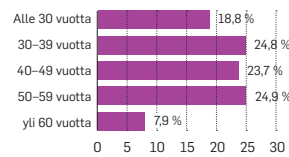
Alma Median levikkiliikevaihto

Levikkiliikevaihto kasvoi hieman hinnankorotusten tukena.

Henkilöstön ikäjakauma

Alma Median henkilöstön ikäjakauma on melko tasainen.

Liikevaihto yksiköittäin

Aamulehti on Sanomalehdet-segmentin suurin tulosityksikkö.

236,7 ME

■ Aamulehti 37,2 %
 ■ Iltalehti 25,0 %
 ■ Pohjois-Suomen Media 16,9 %
 ■ Satakunnan Kansan 11,3 %
 ■ Suomen Paikallissanomat 9,6 %

Alma Median kurssikehitys 1.1.–31.12.2008

KUVAT 4–7. Kuuselan nimeämät graafien perusmallit alkaen vasemmalta ylhäältä: pylväsgraafi, vaakapylväs, piirakkagraafi ja viivagraafi. Lähde: Alma Media, Vuosikertomus 2008.

Kosslynin (1994, 19) mukaan ensimmäinen askel hyvän graafin aikaansaamiseksi on päättää, mitä graafityyppiä aikoo käyttää. Jos valitaan väärä graafityyppi, se ei viestitä tehokkaasti. Kuusela (2000, 47) korostaa, että on mietittävä mitä graafilla halutaan tuoda esiin eli mikä on sen keskeinen sanoma. Eri graafityypit nimittäin painottavat eri puolia samasta asiasta, ja ajateltu sanoma on keskeinen tekijä graafityypin valinnassa.

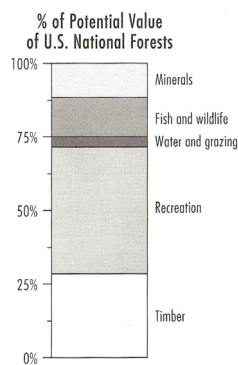
Kuusela (2000, 49) nostaa yleisimmin käytetyiksi graafityypeiksi viiva-, pystypylväs, vaakapylväs- ja piirakkagraafit. Juuri nämä graafien perustyyppit skotlantilainen William Playfair (1759–1823) kehitti. Vaikka graafit tuntuvat yksinkertaisilta ja itsestäänselviltä tänä päivänä, vaativat ne luonnollisesti kehittelijältään kaksi vuosisataa sitten oivalluksia ja melkoista luovuutta. (Kuusela 2000, 28.)

Haluttaessa kuvata jonkin asian muutosta ajan suhteen on viiva- tai pylväsgraafi luonnollinen valinta. Ne ovat yleisimpiä formaatteja kuvattaessa määrällistä tietoa. Valinta graafien välillä riippuu kokonaisuudesta. Mitä mitataan ja kysymyksestä mihin kuvan tahdotaan vastaavan. Pylväsgraafeilla on standardi L-kirjaimen muotoinen koordinaattisto, ja pylväitä käytetään sisällön elementteinä. Pylväiden korkeudet kuvaavat summaa. Viivagraafi käyttäytyy kuten pylväsgraafi, mutta pylväät korvataan viivalla. Viivan

korkeus jokaisessa mitattavassa pisteessä kuvaa summaa ja korkeuden muutokset ilmaisevat muutoksia summassa. (Kosslyn 1994, 32.)

Piirakkagraafia käytetään ilmaisemaan likiarvoisia verrannollisia summia. Piirakkagraafi ilmaisee tehokkaasti yleisen informaation suhteessa kokonaisuuteen. (Kosslyn 1994, 24–25.)

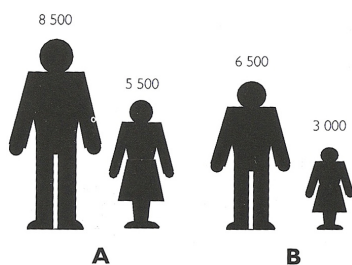
Jaettu pylväsgraafi on ikäänkuin piirakkagraafi. Jokaisen jaetun osan pituus kuvaa yhden komponentin osaa kokonaisuudesta. Jaettua pylväsgraafia kannattaa käyttää kuvaamaan täsmällistä vaikutelmaa osina kokonaisuudesta. (Kosslyn 1994, 28.)

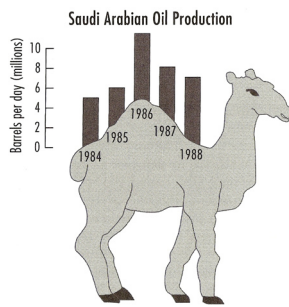
KUVA 8. Esimerkki jaetusta pylväsgraafista. Lähde: Kosslyn 1994, 29.

Tufte (2007, 42) pitää hyvänä asiana toistaa samaa graafityyppiä ja ulkoasua. Kun graafin katsoja kerran ymmärtää sen, on helpompi hahmottaa muut samankaltaiset kuvat.

Kuva-aiheisia graafeja käytetään usein niiden vetovoiman vuoksi houkuttulemaan lukijaa. Kuvittamalla graafeja saatetaan saada aiheesta vähemmän kiinnostunut henkilö lukemaan ja tutkimaan asiaa tarkemmin. Asiantuntijat pitävät usein tällaisia kuva-aiheisia graafeja jopa loukkaavina, sillä niistä saattaa olla mahdotonta saada tarkkaa kuvaa. Esimerkiksi pylvään korvaava ihmishahmo on hyvin käytetty kuva-aiheisissa graafeissa. Se ei kuitenkaan kerro koko totutta tarkasti, sillä tällaisissa graafeissa harvoin käytetään hilaviivoja. Jos tällaista graafia venytetään, tehdään se usein pelkätään korkeussuunnassa muuttamatta lainkaan leveyttä. Siksi kuva-aiheiset graafit ovat varsin vaikeita hallita. (Kuusela 2000, 184–185.)

KUVA 9. Kuva-aiheinen graafi, mistä puuttuu kokonaan koordinaatisto. Graafin summat on merkitty erikseen ihmispylväiden päälle. Lähde: Kuusela 2000, 185.

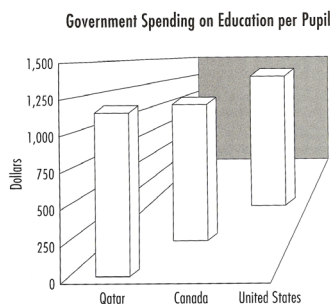

KUVA 10. Kuva-aiheinen graafi, missä x-akseli myötäilee kamelin selän muotoja. Tällainen graafi ei anna todellista kuvaa. Lähde: Kosslyn 1994, 215.

3.3 Tulkintaa ja näkemystä graafin sanoman välittymisestä

Tuften (2007, 87) mukaan epäonnistuneiden graafien syntyyn yksi syy on asenteet. Graafin suunnitteluun ja tekemiseen ei monestikaan panosteta yhtä paljon, kuin johonkin muuhun esitystapaan. Toinen syy lienee taitojen ja tietojen puute. Hän korostaa sitä, että alan asiantuntijan olisi suunniteltava graafi huolellisesti loppuun saakka, eikä antaa liiaksi valtaa suunnittelijalle, joka sen toteuttaa lopulliseen muotoonsa.

Kosslynin (1994, 214–215) mukaan näkökulman mittasuhteita ei tulisi muuttaa, sillä se johtaa harhaan. Graafin korkeuden kasvattaminen tai madaltaminen leveyteen nähden voi visuaalisesti ja virheellisesti liioitella eroa. Myöskään pylväsgraafeissa x-akselin nollakohta ei saa vaihdella. Pylvään visuaalinen korkeus ilmaisee summaa, joten graafi johtaa harhaan, jos pylvään nollapisteen lähtökohta vaihtelee.

KUVA 11. Tämä kolmiulotteinen graafi ei anna oikeaa kuvaa. Lähde: Kosslyn 1994, 217.

Kosslyn (1994, 216–217) kehottaa välttämään kolmiulotteisia graafin kehyksiä, sillä ne ovat harhaanjohtavia. Monet kuvat on piirretty perspektiivissä ikään kuin ne olisivat kolmiulotteisia. Tämä tekniikka tarjoaa monia mahdollisuuksia huijata silmää ja mieltä.

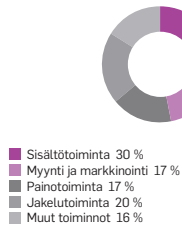
Visuaaliset esitykset auttavat saamaan nopean mielikuvan datan suhteista. Siksi suuri määrä jotain mitattavaa asiaa pitäisi myös esittää joko lukumäärältään tai alueen kooltaan suurena määränä. Tällä tavalla voidaan verrata relatiivisia summia yhdellä silmäyksellä. Ison visuaalisen eron tulkitaan tarkoittavan isoa eroa myös datassa. (Kosslyn 1994, 207.)

Tufte (2007, 53) suhtautuu Kosslyniä tiukemmin siihen, kuinka graafisella kuvalla voidaan muutella totuutta. Hänen mukaansa kaikilla kommunikaation tavoilla voidaan harhauttaa, eikä ole syytä uskoa, että grafiikat ovat erityisen alttiita väärinkäytölle. Tufte sanookin, että graafinen erinomaisuus alkaa kertomalla totuus datasta.

Grafiikka ei vääristä tietoa, jos visuaalinen esitys datasta on johdonmukainen numeeriseen esitykseen nähden. Tufte kehottaakin joissain tapauksissa käyttämään taulukkoa graafin sijaan. Taulukko yleensä suoriutuu paremmin pienen datamäärän esittämisestä, kuten enintään 20 luvun esittämisestä. Graafien erityinen voima tulee esiin silloin, kun on kyse isoista datamääristä, joita on hankala havainnoida yhdellä silmäyksellä. Selkeä, yksityiskohtainen ja täsmällinen taulukointi voi päihittää graafisen vääristymän. Tufte suosittelee lisäämään graafin ohheen selitystekstin, jos se selkeyttää merkittävästi itse kuvaa. (Tufte 2007, 55.)

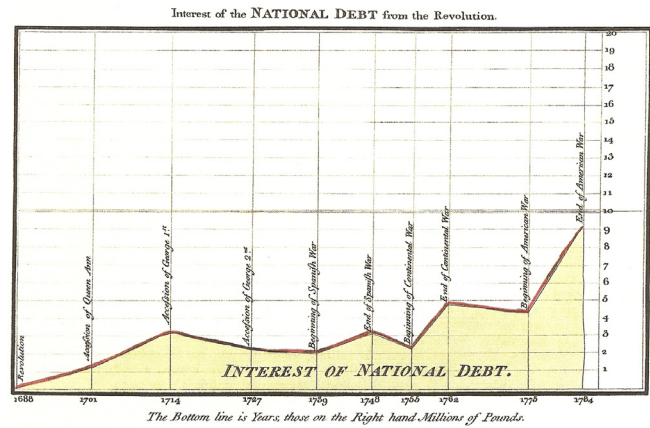
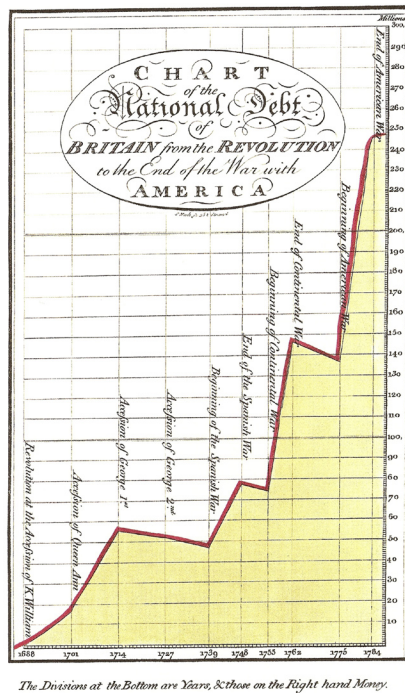
Kulut toiminnoittain

Sisältö- ja jakelutoiminnan kulut vastaavat puolta kaikista Alma Median kuluista.

KUVA 12. Alma Median vuosikertomuksessa vuodelta 2008 on käytetty Tuftenkin mainitsemia graafia selittäviä tekstejä. Lähde: Alma Media, Vuosikertomus 2008

Tufte esittelee kirjassaan *The Visual Display of Quantative Information* graafin, joka on tehty sekä muotokuva- että maisemamuotoon eli pystyyn ja vaakaan. Tämä esimerkki osoittaa selvästi, että kapeassa pystygraafissa kasvukehitys on huima ja vaakagraafissa se on taas maltillisempi. Myös se, että graafin korkeimpien kohtien yläpuolelle jää paljon tyhjää ilmaa, näyttää luovan mielikuvaa maltillisesta kasvusta. Katsojan mieliteeseen vaikuttaa myös esitetäänkö luvut tuhansina vai kymmeninä tuhansina. (Tufte 2007, 65.)

KUVAT 13–14. Sama graafi esitettynä sekä pystymallina että vaakamallina. Lähde: Tuftte, *The Visual Display of Quantative Information* 2007, 64–65.

3.4 Luvuista informatiiviseksi kuvaksi

Graafit esittävät visuaalisesti määrällisesti mitattuja asioita pisteiden, viivojen, numeroiden, symbolien, sanojen, varjostuksien ja värien avulla. Abstraktien ei-esittävien kuvien käyttäminen numeroiden kuvaamisessa on yllättävän uusi keksintö ehkä sen tekemiseen vaadittavien taitojen laajuuden vuoksi. 1750–1800 luvuilla keksittiin tilastolliset grafiikat. Modernit graafit pystyvät paljon parempaan kuin vain korvaamaan pienet tilastotaulukot. Parhaimmillaan graafit toimivat instrumentteina kvantitatiivisen tiedon perusteluun. On valtavaa kommunikatiivisen voiman haaskausta käyttää graafeja vain muutaman luvun kuvaamiseen. Hyvin suunniteltu grafiikka on paljon vaikuttavampaa kuin sanat. Usein kaikkein tehokkain tapa tutkia ja tehdä yhteenvedoita joukosta lukuja on katsoa noista luvuista tehtyä kuvaa. Graafit ovat yleensä yksinkertaisia ja samalla tehokkain tapa analysoida ja kommunikoida tilastollista tietoa. (Tuftte 2007, 10.)

3.4.1 Oikeaa tietoa

Tuften (2007, 10) mukaan onnistunut graafinen esitys pohjautuu monimutkaiseen asiaan, jotka esitetään selkeästi, tarkasti ja tehokkaasti. Hyvä esitys esittää tiedot kattavasti ja houkuttelee katsojan ajattelemaan asiaa, eikä sen tekemiseen käytettyjä menetelmiä kuten graafista suunnittelua, tuottamistekniikkaa tai jotakin muuta vastaavaa. Hyvä graafi ei vääristä tietoihin sisältyvää sanomaa. Graafin tulee pystyä esittämään paljon lukuja pienessä tilassa ja tiivistää suureen tietojen joukkoon sisältyvä sanoma.

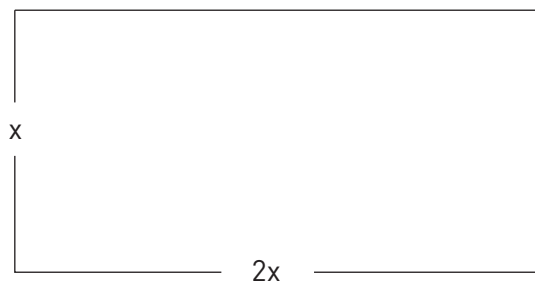
Se rohkaisee silmää tekemään vertailuja kuvion eri osien välillä. Hyvän graafin pitäisi tuoda esiin tietoihin liittyvä asia monella tasolla, ja palvelella kohtuullisen selvästi tiettyä päämäärää. Graafi voi kuvailla, tutkia, taulukoida tai koristaa muuta aineistoa. Hyvä graafi muodostaa kiinteän kokonaisuuden muun taulukoissa ja tekstissä olevan aineiston kanssa.

3.4.2 Ulkoasu

Tufte (2007, 93) käyttää nimitystä tieto-muste (data-ink). Sillä hän tarkoittaa sitä, että suurimman osan grafiikassa käytetystä musteesta tulisi olla varsinaisen tiedon esittämiseen käytettyä mustetta, ei kuvioroinaa (chart junk). Kuvioroinalla Tufte tarkoittaa kaikkea ylimääräistä kuten kirjavaa taustaa, erikoista ei-luettavaa tekstityyppiä ja kolmiulotteisuutta. Kaikella grafiikalla tulisi olla jokin tarkoitus (Tufte 2007, 96). Hänen mielestään ollaan väärillä jäljillä jos graafeja pitää koristella. Itse graafin lukujen ja aiheen tulisi olla itsessään niin mielenkiintoisia, ettei sitä tarvitse kuorruttaa asiaan kulumattomilla koristeilla. (Tufte 2007, 80.)

3.4.3 Muoto

Silmämme on luonnollisesti harjoittunut havaitsemaan poikkeamia vaakasuorassa linjassa. Graafisen suunnittelun tulisi hyödyntää tätä faktaa. Vaakasuora aika-alue on paljon helpommin lähestyttävä silmälle. Tufte (2007, 189) kehottaakin käyttämään kultaista leikkausta graafien suunnittelussa. Graafissa x-akselin tulisi olla noin 50 prosenttia pidempi kuin y-akselin. (Tufte 2007, 189.)

KUVA 15. Kuva ilmentää Tuften suosittelemia graafin koon suhteita. Kuvassa x kuvastaa y-akselia ja 2x x-akselia.

Toisaalta muotokuvatyyppinen kuva-alue, missä y-akseli on x-akselia pidempi, sopii kuitenkin paremmin joihinkin tarkoituksiin (Kuusela 2000, 59–61). Tuften mielestä kuitenkin loppujen lopuksi parasta on noudattaa tiedolle sopivinta muotoa, jos sille selkeästi sopii parhaiten jokin tietty tyyppi (Tufte 2007, 190).

3.4.4 Väri

Kun graafin esitystapa on valittu, voidaan miettiä graafin väritystä. Onnistunut väritys voi tehdä graafista houkuttelevamman näköisen ja parantaa sen luettavuutta. On oltava varovainen, ettei itse graafin viesti huku. On hyvä ottaa huomioon, että osa lukijoista saattaa olla värisokeita. Useimmiten he eivät voi erottaa toisistaan punaista ja vihreää. Jos piirakkagraafissa piirakan eri osat erottaa toisistaan ainoastaan väri, tulee ottaa huomioon, että värit eroavat tarpeeksi toisistaan. (Kosslyn 1994, 161–162.)

4 GRAAFIN TEKEMINEN

Vuosikertomusten parissa työskennellessä on yrityksen sisäisiä teknisiä järjestelmiä hyvä hioa ja kehittää, jotta kaikilla projektiin osallistuvilla on yhtenäinen näkemys, kun kiire on pahimmillaan. Vuosikertomus on usein työn alla koko vuoden, joskin hektinen osuus kohdistuu kahteen viimeiseen kuukauteen ennen vuosikertomuksen julkistamista. Tämän vuoksi vuosikertomuksen eri osa-alueille, kuten graafeille, on kehittynyt vuosien mittaan hyvinkin tarkat toimivaksi havaitut työskentelytavat.

Seuraavaksi esittelemäni työskentelytavat ovat muotoutuneet työpaikallani Milton Oy:ssä minun ja kollegojeni toimesta. Paljon graafien kanssa tiukoilla aikatauluilla työskennellessä on ollut pakko kehittää sääntöjä, joita yleisesti pyrimme käyttämään kaikissa projekteissa.

4.1 Graafin tekemiseen käytettävä ohjelmisto

Yleisesti ja useimmiten alkuperäiset graafit asiakas tuottaa Windowsin Excel-ohjelmalla. Se on hyvin yhteensopiva tapa työskenneltäessä Adobe Illustratorin kanssa, joka on graafisella alalla yleisesti käytössä oleva ohjelma graafisten elementtien tekemiseen. Graafien tekemiseen sopii mainiosti myös Freehand-ohjelma. Se on aiemmin ollut monen graafisen suunnittelijan suuressa suosiossa, mutta muutama vuosi sitten Adobe osti ohjelman oikeudet Macromedialta. Adobe on ilmoittanut, ettei se aio julkaista enää uusia ohjelmaversioita Freehandista.

Adobe Illustrator on yksi graafisen alan vanhimpia ohjelmia. Alunperin tämä ohjelma on kehitetty Adoben omaan käyttöön. Sillä muokattiin PostScript-sivunkuvauskieltä visuaalisesti. Tämä näkyy edelleen ohjelman käytössä ja luonteessa, sillä se pystyy käsittelemään ps-, eps, ja pdf-tiedostoja sekä lukuisia muita PostScript-sivunkuvauskieleen pohjautuvia tiedostomuotoja. (Korkeila 2007, 5.)

Painokelpoisten graafien tekemiseen Illustratoria voi käyttää niin, että tehdään graafi Illustratorissa itsessään graafityökalulla tai vaihtoehtoisesti Illustratoria voidaan käyttää painokelpoisuussuodattimena. Jälkimmäisessä tavassa Excelissä kuviosta tehdään pdf. Pdf avataan Illustratorissa, muokataan halutunlaiseksi, tarkistetaan värit ja tallennetaan Illustratorissa, jolloin se on painokelpoinen. (Korkeila 2007, 87–88.) Näiden kahden edellä mainitun ohjelman lisäksi seuraavassa luvussa mainitaan Adobe Indesign, joka on yleisesti graafisella alalla eniten käytetty taitto-ohjelma.

4.2 Vuosikertomusgraafin valmistumisprosessi

Vuosikertomusasiakkaat usein ovat isoja pörssiyrityksiä, joilla on oma graafinen ohjeistuksensa. Ohjeisto määrittää käytettävät värit ja fontit, mitkä vaikuttavat myös graafeihin. Siksi on hyvä pohtia tarkasti graafien väritystä, montaako väriä tarvitaan ja käytetäänkö mahdollisesti graafeissa asiakkaan ohjeistossa määriteltyjä pms-värejä. Fonttien suhteen on hyvä miettiä montaako eri tekstityyliä graafiin tarvitaan.

Vuosikertomuksessa saattaa olla graafeja muutamasta kappaleesta kymmeneen kappaleisiin teoksen laajuudesta riippuen. Asiakas kannattaa ohjeistaa mahdollisimman tarkasti, mitä tulee materiaalin toimittamiseen. Hyvä tapa on, että kustakin graafista saadaan luvut ja graafiin liittyvät tekstit Excelissä. Niiden lisäksi on hyvä pyytää vielä malligraafi, miltä lopputuloksen halutaan pääpiirteissään näyttävän.

4.2.1 Graafin suunnittelu

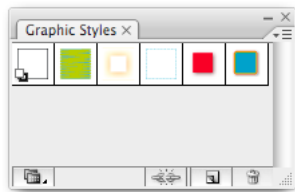
Projektin alussa, kun vuosikertomuksen muusta ilmeestä on tehty päälinjat, kannattaa ottaa mukaan myös graafit. Niitä on hyvä miettiä samalla, kun pohtii palstan leveyttä ja käytettäviä värejä. Aluksi on hyvä ottaa huomioon, miten sijoittelee graafit ja muokata hieman niiden kokoa, jotta ne sopivat muuhun taittoon. Tietysti taiton voi tehdä myös graafien ehdoilla niin kuin Tufte (2007, 189) kehottaa. Hän kehottaa käyttämään kultaisen leikkauksen ideaa graafeissa. Hänen mukaansa horisontaalisen graafin tulee olla 50 % leveämpi kuin mitä graafin korkeus on.

Eri tyyppisistä graafeista kannattaa hyvissä ajoin tehdä mallit asiakkaalle esiteltävään ulkoasuehdotukseen. Vuosikertomuksessa tarvitaan yleensä viivagraafeja, piirakoita ja pylväitä. Pylväsgraafeja voi olla useammanlaisia yksinkertaisen peruspylväsgraafin lisäksi. Pylväs voi olla jaettu osiin eri värien avulla, tai pylväiden päällä saattaa kulkea viiva. Joskus näillä on omat skaalansa vasemmassa ja oikeassa reunassa. Kaikki tämä kannattaa ottaa jo alkuvaiheessa huomioon, jotta ei tule yllätyksiä. Helposti myöhemässä työvaiheessa voi ilmetä, ettei jotain tiettyä graafimallia olekaan mahdollista toteuttaa uudella valitulla ulkoasulla. Aina asiakaskaan ei lähtövaiheessa tiedä mitä eri graafityyppejä tullaan käyttämään. Edellisen vuoden vuosikertomus on tietysti aina hyvä työväline tässä vaiheessa.

4.2.2 Graafin toteutus

Kun graafin ulkoasusta on päästy yhteisymmärrykseen asiakkaan kanssa, on hyvä tehdä malligraafit. Vuosikertomusprosessi on varsin hektinen juuri ennen vuosikertomuksen painoon menoa. Helpottaa suuresti, jos mahdolliset aiempien vuosien datat on

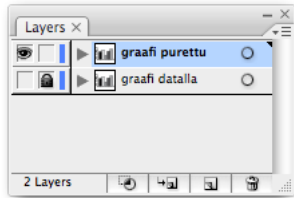
jo syötetty itse graafiin. Tämä tietysti riippuu siitä, minkä tyyppinen graafi on kyseessä. Joka tapauksessa on hyvä testata eri graafien toimivuus uudella layoutilla. Pylväsgraafissa, missä on viiden vuoden ajalta vertailuluvut, voi kaikkien neljän edellisen vuoden luvut syöttää jo etukäteen graafiin. Kun viimeisimmän vuoden luku saadaan, voi graafiin lisätä vain tämän yhden luvun. Tämä helpottaa suuresti työtä. Tämän vaiheen hyöty riippuu paljon siitä, kuinka paljon graafia editoidaan vielä sen jälkeen, kun data on syötetty graafiin ja saatu oikeannäköinen lopputulos. Graafin ulkoasua muokatessa kannattaa käyttää Illustratorin Graphic Stylesia. Sinne voidaan luoda tyylejä muun muassa linjapaksuuksille ja käytettäville väreille.

KUVA 16. Adobe Illustratorin yksi hyvistä apuvälineistä graafeja tehdessä on Graphic Styles -valikko. Sinne voi tallentaa omia graafisia tyylejä kuten linjapaksuuksia ja värejä.

Korkeila (2007, 86) kehottaa harkitsemaan tarkkaan ennen kuin alottaa graafin tekemistä, sillä graafiobjekti käyttäytyy hieman toisin kuin Illustratorin muut objektit. Graafi on ryhmä elementtejä, viivoja, suorakaiteita ja tekstiä. Esimerkiksi graafin skaalaminen ei onnistu, muutoin kuin käyttämällä varsinaisia skaalaustyökaluja tai valikkokomentoja. Se taas aiheuttaa epätasaisuutta teksteihin ja viivan paksuuksiin, jotka täytyy korjata skaalauksen jälkeen. Tämän takia graafi kannattaa tehdä aina aluksi oikeaan lopulliseen kokoonsa. Koko kannattaa siis huomioida jo graafiobjektia piirrettäessä. Itse olen kokenut hyväksi tavaksi tehdä alkuvaiheessa eri tyyppisistä graafeista originaaliversiot, mitä voi käyttää pohjana muita graafeja tehdessä. Näin säilyy samat väripaletit, kaikki tehdyt tyylit ja ennenkaikkea graafin koko ja linjapaksuudet.

Illustrator-ohjelmalla graafia tehdessä sitä ei välttämättä saa muokattua halutun näköiseksi niin, että myös graafin data säilyisi, vaan graafin joutuu usein purkamaan. Tätä ei kuitenkaan pidä tehdä, jos vielä haluaa muokata graafin lukuja jälkeinpäin. Kun graafin data häviää, ei lukuihin voi tehdä enää muutoksia. Yleensä vuosikertomusprojektissa graafien lukuihin tulee muutoksia ja korjauksia aivan viime hetkille saakka. Siksi graafista kannattaa säästää varhaisempi ja vähemmän muokattu versio, jossa on data tallella. Tämä onnistuu ehkä kätevimmin monistamalla graafi taso-valikosta (layer-valikko) siinä vaiheessa kun siinä vielä on data jäljellä. Siihen versioon voi aina jälkeinpäin tarvittaessa palata. Kyseisen tason voi lukita ja pistää pois näkyvistä jolloin se ei häiritse varsinaista graafikuvaa.

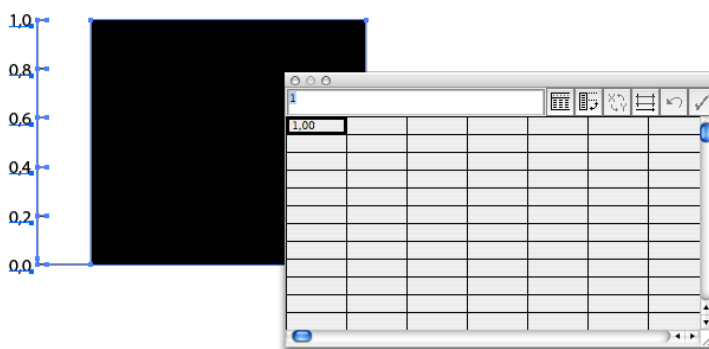

KUVA 17. Tässä esimerkki Layers-valikosta. Siinä alemmalla tasolla on graafi missä data on vielä jäljellä. Tämä taso on piilotettu ja lukittu, jotta se ei häiritse työskentelyä. Ylemmällä tasolla olevasta graafista data on poistettu, ja sen ulkoasua on muokattu.

4.2.3 Kieliversiot

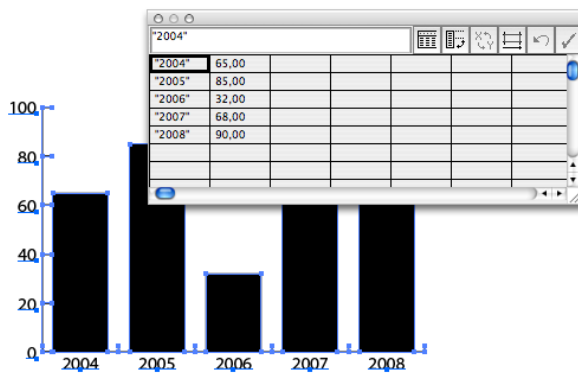
Graafeja suunnitellessa on hyvä ottaa huomioon mahdolliset kieliversiot. Jos graafeista tehdään useita kieliversioita, kannattaa itse Illustrator-graafista jättää y-akselin luvut ja tekstit kokonaan pois ja lisätä ne vasta Indesignissa. Tällöin itse graafikuvasta ei tarvitse tehdä erillisiä kieliversioita. Yhtä graafia on huomattavasti helpompi hallinnoida kuin montaa eri graafia. Tämä tulee esiin varsinkin siinä vaiheessa, kun joudutaan tekemään lukumuutoksia graafeihin. Tällöin korjattavana on vain yksi graafi.

Hyväksi todettu työskentelytapa graafien kanssa on ollut tehdä itse graafi ilman tekstejä ja lukuja Illustratorissa. Siellä syötetään graafin data ja muotoillaan graafi halutun näköiseksi. Datan voi Illustratoriin tuoda Import Data -komennolla. Tällöin täytyy originaali Excel-tiedosto tallentaa Tab-delimited text -muotoon Excelissä. Tämä tarkoittaa sarkaimilla erotettua tekstiä. Toinen kätevämpi tapa on kopioida luvut Excelistä, ja sijoittaa ne Illustratorin graafityökalun Data-ikkunaan. Jokaisesta graafista tehdään oma Illustrator-tiedosto.

KUVA 18. Oheisessa mallissa näkyy graafi jossa vasta yksi luku merkittynä Data-ikkunaan. Data-ikkunan yläreunassa olevista kuvakkeista vasemmanpuoleisimmalla (Import Data) voi tuoda Excel-tiedoston Illustratoriin.

Jos työn alla on vain yksi kieli, kätevämpää saattaa olla syöttää kaikki graafiin kuuluvat tekstitkin jo Illustratorin Data-ikkunaan. Tällöin ne asettuvat oikeille paikoilleen automaattisesti, eikä niitä tarvitse jälkikäteen kohdistaa. Jotta Illustrator tunnistaa, mikä on tekstiä ja mikä syötettyä lukua, tulee tekstit erottaa molemmin puolin lainausmerkeillä.

KUVA 19. Viereisessä mallissa esitellään kuinka merkitä graafiin kuuluvat tekstit graafin Data-ikkunaan. Ne tulee erottaa lainausmerkeillä, jotta ohjelma ymmärtää näyttää ne tekstinä, eikä graafiin kuuluvina lukuina.

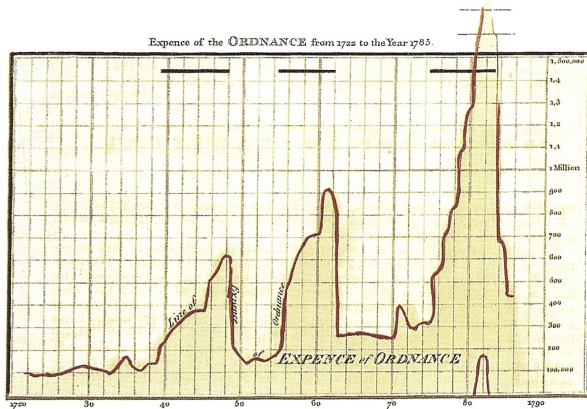
4.2.4 Työn hallinta

Suurta määrää erilaisia graafeja ja eri kieliversioita on vaikea hallita. Työskentelyn helpottamiseksi on hyvä tehdä graafeille kokonaan oma taittopohja Indesign-ohjelmassa. Illustrator-tiedostot sijoitetaan yhden graafin kokoiseen Indesign-pohjaan. Pohjassa on yhtä monta sivua kuin vuosikertomuksessa on graafeja. Tähän pohjaan luodaan tyylit teksteille ja luvuille. Tällä toimintatavalla graafeja on erittäin helppo hallita, ja omassa taittopohjassa graafien tekstit on helppo saada oikeille kohdilleen. Graafeille luodut tekstityylit voi unohtaa itse taitosta. Ne eivät ole tiellä, ja ennen kaikkea taittoon vieään vain yksi yhtenäinen elementti. Ei tarvitse käyttää erillisiä teksti- ja numerokehysiä, mitkä helposti taiton kanssa työskennellessä saattavat liikahtella pois paikoiltaan. Tästä omasta graafitiedostosta on myös helppo tehdä eri kieliversiot sen jälkeen, kun ensimmäinen kieliversio on valmis.

Varsinaiseen vuosikertomuksen taittotiedostoon voidaan viedä joko Indesign-tiedosto tai tästä tiedostosta tehty pdf. Molemmat toimivat hyvin. Valmis pdf tosin tuntuu melkein pävarmempalta vaihtoehdolta, koska se on yksi tiedosto ilman Illustratorin graafilinkkejä. Graafit sijoitetaan vuosikertomustaittoon sivu kerrallaan, joten vientivaiheessa täytyy muistaa laittaa Indesignista Show import options -asetus päälle. Tällöin pääsee valitsemaan, minkä sivun haluaa mihinkin kohtaan taittoa sijoittaa.

5 GRAAFEJA VUOSIEN VARRELTA

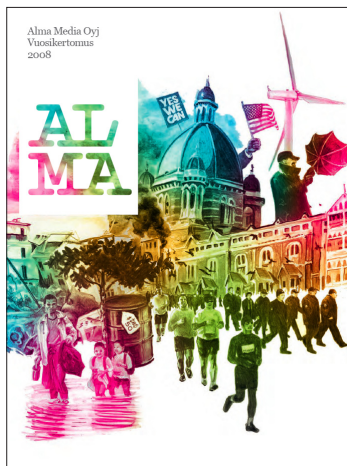
Nykyisin graafit ovat niin jokapäiväisiä ja arkisia asioita, että niihin ei kiinnitä erityisesti huomiota. Ne vaikuttavat itsestäänselviltä. Usein ei tule mieleen, että graafilla on oma historiansa ja että ne kehittyvät edelleen koko ajan. Ensimmäiset vielä tänäkin päivänä käytössä olevat graafimallit suunnitteli skotlantilainen William Playfair (1759–1823). Kehityksestä huolimatta suuri osa tänä päivänä käytettävästä tilastografiikasta perustuu juuri Playfairin innovaatioihin. (Kuusela 2000, 28–29.)

KUVA 20. Viereinen graafi on yksi vuosina 1759–1823 eläneen William Playfairin tuotoksista. Lähde: Tufte 2006, *Envisioning Information*, 107.

5.1 Poimintoja tämän päivän vuosikertomuksista

Poimin vuoden 2008 vuosikertomuksista kolme suomalaista pörssiyritystä Alma Median, Finnairin ja Fortumin, joiden vuosikertomuksia tarkastelen graafisen suunnittelijan näkökulmasta.

KUVA 21. Alma Median vuosikertomuksen kanssi. Lähde: Alma Media, *Vuosikertomus 2008*.

Alma Median vuosikertomus on hyvin eläväinen, eikä kovin tyyppinen vuosikertomus kuvitukseltaan. Jo kannen upea kuvitus lupaa hyvää. Siihen on koottu vuoden uutisotikoita piirroksen muodossa. Muutenkin kertomus on kuvitettu vuoden mittaan otsikoissa olleiden uutisten kuvilla. Kuvat ovat isoja ja mielenkiintoa herättäviä. Niissä tapahtuu

aina jotain. Heti kertomuksen alkuun on koottu tärkeitä lukuja taulukoiden ja graafien muodossa. Alma Median graafeissa onkin mielenkiintoinen ominaisuus, mistä Tuftekin puhui. Niissä on otsikon alla käytetty graafia selittävää tekstiä. Tämä on hyvin yksinkertainen, mutta graafin lukemista helpottava tapa.

KUVAT 22–23. Ylempänä toimitusjohtajan katsaus ja alapuolella yksi liiketoiminta-alueiden aukeamista. Lähde: Alma Media, Vuosikertomus 2008.

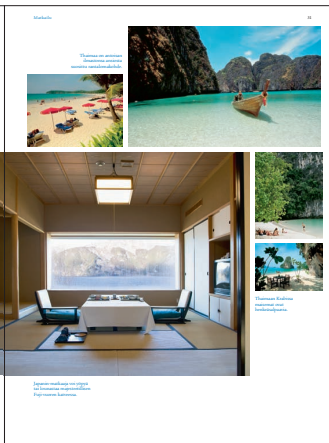
Vuosikertomuksessa on käytetty hauska värejä. Pinkki sävy on oikein virkistävä muuten hyvin yksinkertaisessa ja tyylikkäässä yleisilmeessä. Myös graafit ovat tyylikkään yksinkertaiset. Kannen kaltainen kuvitus jatkuu vuosikertomuksen sisäsivuilla. Jopa osa henkilökuvista on piirretty, mitä ei usein näe. Se on rohkea ja hyvä idea. Pitkin vuosikertomusta on käytetty myös nostoja, mitkä keventävät tekstejä ja kiinnittävät lukijan huomion. Nostojen lisäksi kevennyksinä on käytetty puheenvuoroja, joihin liittyy pienenpieni kuva puheenvuorossa kommentoineesta henkilöstä. Kevennyksenä vuosikertomuksen katsausosan lopussa on lisäksi Äänestä paras valokuva! -kilpailu. Siinä on esillä kaikki vuosikertomuksessa käytetyt valokuvat ja esiteltynä on myös kuvaajat. Tilinpäätös on muun ulkoasun tyyliin hyvin pelkistetty. Sen muusta vuosikertomuksesta erottaa vaalean harmaa taustasävy, mikä peittää suurinta osaa tilinpäätössivusta.

KUVA 24. Finnairin vuosikertomuksen kansi. Lähde: Finnair, Vuosikertomus 2008.

Finnairin vuosikertomus on myös virkistävä poikkeus harmaasta vuosikertomusmas-
sasta. Se on tehty muistuttamaan enemmän lehteä kuin vuosikertomusta. Kertomus
on nimetty Logbookiksi. Kannessa on nostettu esiin vanhaa ja uutta. Vanha kuva on
arviolta 50–60-luvulta ja sen kyljessä on kiinni futuristinen piirroskuva tulevaisuuden
lentokoneesta. Myös paperivalinnat herättävät mielenkiinnon. Paperi on sanomalehti-
tyyliin huokosta ja hieman kellertävää. Pieniin asioihin on kiinnitetty huomiota. Etu- ja
takasisäkansissa on tyylikkää hyvin pelkistetyt raidoitukset. Se luo ylellistä vaikutel-
maa. Alma Mediasta poiketen lukuja ei ole nostettu aivan vuosikertomuksen etualalle,
vaan vuosi esitellään lyhyesti kuvin ja pienin tekstipätkin.

KUVAT 25–26. Ylempänä vasemmallä viestintäjohtajan kolumni ja oikealla talous-asiaa vauhdikkaasti kuvitet-
tuna. Alapuolella asiaa loma-
matkailusta. Lähde: Finnair,
Vuosikertomus 2008.

Vuosikertomuksen osioihin jakaa hauskesti kuvitetut graafit ja kaaviot, jotka enemmän muistuttavat kuvitusta. Tässäkin vuosikertomuksessa graafit ovat hyvin pelkistettyjä, eivät mustavalkoisia, mutta ne on tehty vain muutamaa väriä käyttäen selkeiksi ja yhtenäisen näköisiksi. Lehden tyyliin vuosikertomus sisältää muusta sisällöstä poikkeavia kolumneja ja kommentteja, jotka on varustettu kirjoittajan tai kommentoijan kuvalla. Leipätekstin seassa on myös käytetty nostoja, kuten Alma Median vuosikertomuksessa, mutta nämä nostot ovat selkeästi lehtimäisempiä. Vuosikertomuksessa on runsaasti normaalista vuosikertomuksesta poikkeavaa viihdyttävää sisältöä ja paljon kiinnostavia erikokoisia kuvia. Ulkoasun yleisvaikutelma on mukavan vaihteleva. Tosin välillä on hankaluuksia löytää mistä uusi juttu alkaa, sillä otsikot ovat melko pieniä. Tilinpäätös on päädytty tekemään kokonaan erillisenä julkaisuna.

KUVA 27. Fortumin vuosikertomuksen kansi.
Lähde: Fortum, Vuosikertomus 2008.

Fortumin vuosikertomus on näitä kahta edellistä hieman perinteisempi. Tosin siinä jo kannen koskettaminen saa kokeilemaan kannen pintaa uudestaan. Kannessa on käytetty niin kutsuttua soft touch -lakkausta sekä preeglausta. Tämäkin kertomus on nimetty erikseen. Suomen kielisen kertomuksen kannessa lukee isolla päätökset '08. Lisäksi kertomus on kahdesta edellisestä poiketen vaakamaaformaatissa.

KUVAT 28–29. Ylempänä esitellään taloudelliset tunnusluvut. Alempana koko aukeaman kuvalla varustettu "Päätös 1". Lähde: Fortum, Vuosikertomus 2008.

Myös Fortumin vuosikertomuksessa on heti alussa kerrottu lyhyesti vuodesta ja nostettu esiin tärkeitä lukuja taulukoiden ja graafien avulla. Alma Median tapaan Fortumin vuosikertomuksessa on käytetty rohkeasti värejä, pinkkiä ja keltaista. Kuvia on kaiken kokoisia, mutta huomion kiinnittävät vuosikertomuksen alussa neljä aukeaman kokoista kuvaa. Näillä aukeamilla esitellään kannen lupaamat Fortumin päätökset. Osa pienemmistä kuvista sekä toimitusjohtajan, hallituksen ja johtoryhmän kuvat on mustavalkoisia.

Vuosikertomus on jaettu osioihin keltaisilla välisivuilla. Vuosikertomus sisältää erityisen paljon melko isojaakin kaavioita. Graafeja on myös käytetty paljon. Myös graafit ovat hyvin yksinkertaisia tyyliltään. Hauskana piristykseenä vuosikertomuksen katsausosan loppupuolella ovat energiavinkit, joissa neuvotaan miten säästää energiaa. Vinkkien ohessa on käytetty henkilökunnan kuvia. Fortumin vuosikertomus on tuhti paketti, yhteensä 184 sivua tilinpäätös mukaanlukien. Tilinpäätös on onnistuttu mielestäni tekemään hienosti vaakamuotoon. Sisältö näyttää soljuvan mukavasti läpi tilinpäätöksen. Taulukoiden fontti on melko pientä. Minua se ei häiritse, mutta saattaa olla huononäköiselle lukijalle haasteellista luettavaa. Tilinpäätöksen graafit ovat samaa tyyliä katsausosan graafien kanssa, mutta niissä on käytetty eri värejä. Katsausosa ja tilinpäätös on erotettu toisistaan lovetuksella, näin tilinpäätöksen alkamiskohta on helppo löytää paksusta vuosikertomuksesta.

5.2 Graafien trendit

En tiedä onko yksinkertaisuus graafeissa varsinaisesti trendi, mutta tutkimani vuosikertomukset vaikuttavat sisältävän ulkoasultaan hyvin yksinkertaisia graafeja. Varjoja ja kummallisilla piste- ja viivakuviointeilla täytettyjä pylväitä saa etsiä. Tämä on minusta erittäin hyvä suuntaus.

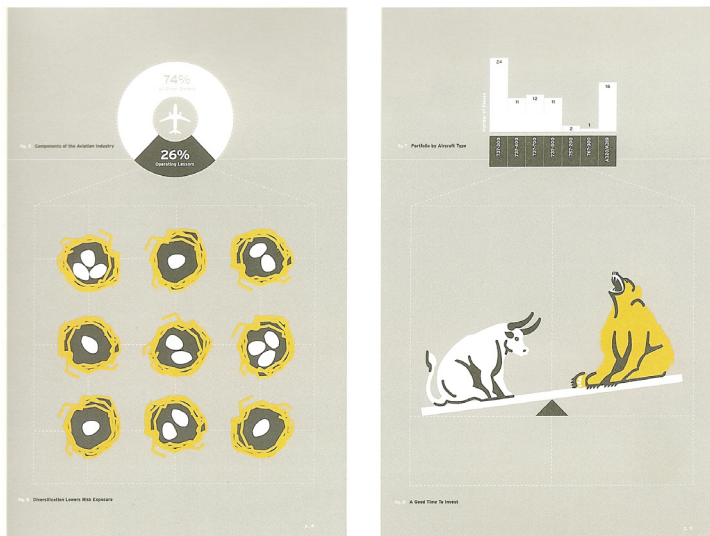
Graafit näyttävät olevan myös melko pieniä. Tämä on varmasti osittain tulosta kehityksestä painotekniikasta. Toinen syy tähän saattaa olla se, että nykypäivänä erilaisia graafeja halutaan esitellä laajemmin, ja pieniä graafeja mahtuu luonnollisesti mukaan enemmän. Pienet graafit ovat usein myös luettavampia.

Toisaalta on havaittavissa selkeästi, että graafeja on alettu käyttää osana kuvitusta. Ne eivät ole enää ainoastaan yksinkertaisia, huomaamattomia datan esittäjiä. Usein tärkeitä lukuja halutaan nostaa esille liittämällä lukuihin ja niitä kuvaaviin kuvioihin kuvitusta. Esimerkkinä Finnairin vuosikertomus 2008. Siinä suurin osa graafeista on yksinkertaisia, selkeitä ja pieniä. Muutamia tärkeitä luvut tai kaaviot on kuitenkin nostettu esiin kuvituksen yhteyteen.

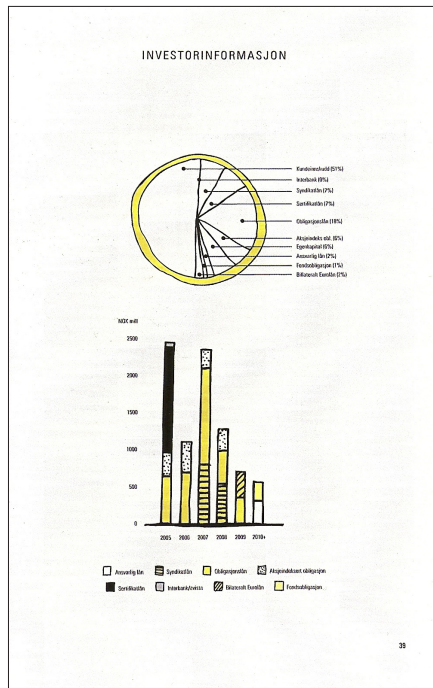
KUVA 30. Oheinen kuva-aiheinen graafi on Finnairin vuosikertomuksesta 2008. Graafi aloittaa vuosikertomuksessa uuden osion ja sillä kuvataan öljyn hinnan kohoamista vuonna 2008. Lähde: Finnair, Vuosikertomus 2008.

Trendinä tuntuu olevan isojen kuvituksenomaisten graafien käyttäminen. Moni vuosikertomus tarjoaa jo aloitusaukeamallaan näyttäviä kuvien yhteyteen liitettyjä graafeja ja nostaa esiin muutamia tärkeimpiä asioita.

KUVA 31. Tässä erästä vuosikertomuksesta kaksi sivua, misä on käytetty isoja kuva-aiheisia graafeja. Lähde: The Best Informational Diagrams 2.

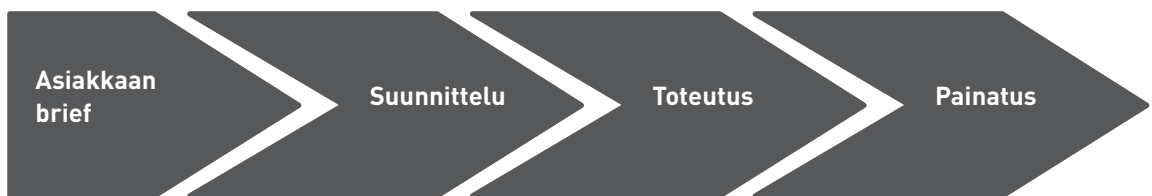
Graafien suunnittelussa vain mielikuvitus on rajana. Hauska ja ei niin kovin perinteinen tapa on piirtää graafit naivistisesti vapaalla kädellä. Tämä ei luonnollisestikaan tue mitään aiemmin läpi käytyjä oppeja, mutta soveltuu mielestäni joihinkin yhteyksiin. Vaikka graafit eivät olekaan lähellekään tarkkoja, saa niistä silti yleiskuvan suuntauksesta. Persoonallista, mutta ei sovi ihan kaikille yhtiöille.

KUVA 32. Viereinen sivu on Sandnes Sparebankin vuosikertomuksesta vuodelta 2004. Kyseessä on melko uniikki pankki, jolla on hyvin korkea asiakaskokemus. He halusivat muista poikkeavan vuosikertomuksen. Lähde: Graphis Annual Reports 2006.

6 VUOSIKERTOMUSPROSESSI

Vuosikertomusprosessin voi karkeasti jakaa neljään eri vaiheeseen: asiakkaan perehdytykseen eli briefiin, suunnitteluvaiheeseen, toteutusvaiheeseen ja painatukseen. Aluksi käydään läpi, mitä vuosikertomukselta halutaan. Asiakkaalla on yleensä mielessään pääkohdat, joita yritys haluaa vuosikertomuksessaan korostaa. Prosessi lähtee liikkeelle aloituspalaverista, jossa asiakas kertoo tavoitteet, eli mitä he vuosikertomukselta haluavat. Kun on saatu selkeä kuva tavoitteista, aloitetaan suunnitteluvaihe. Aluksi suunnitellaan konsepti, jonka pohjalta suunnitellaan ulkoasu ottaen huomioon yrityksen graafinen ohjeisto. Konsepti ja ulkoasu hyväksytetään asiakkaalla. Tämä vaihe saattaa usein kestää pitkään, sillä yhteistä linjaa ei välttämättä löydetä ihan ensimmäisellä kierroksella. Kun on päästy yhteisymmärrykseen, alkaa toteutusvaihe, johon kuuluu myös mahdollisten kuvausten suunnittelu, sopivan kuvaajan valinta, kuvausten suunnittelu ja -valvonta. Tämä vaihe sisältää edelleen paljon ulkoasusuunnittelua, taulukoiden, graafien ja taittopohjan rakentamista. Lopulta kun viimeisetkin vuosikertomuksen tiedot ja luvut on varmistuneet, voidaan materiaali toimittaa painoon.

KUVA 33. Vuosikertomusprosessin eri vaiheet.

6.1 Työryhmä

Vuosikertomuksen työryhmä on yleensä laaja, kun lasketaan mukaan koko tekijäjoukko. Baswaren vuosikertomuksessa asiakkaan puolelta mukana projektissa oli viestintäpäällikkö sekä talouspuolelta henkilö joka vastasi tilinpäätöksestä. Tilinpäätöksen sisältö on tarkoin säädelyä, joten projektissa on aina alan ammattilainen mukana. Meidän puolellamme eli viestintätoimistossa mukana projektissa oli tyypillisesti projektipäällikkö ja graafinen suunnittelijana. Tämän lisäksi kiireisimmässä vaiheessa yleensä otetaan mukaan useampi graafinen suunnittelija, koska yhdellä kertaa tulee suuri määrä materiaalia, joka pitää saada taitettua nopeasti. Usein toimimme niin, että pääsuunnittelija tekee ensimmäisen kieliversiion, minkä jälkeen joku muu voi taittaa loput kieliversiot. Graafisten suunnittelijoiden ja projektipäällikön lisäksi meillä oli käytössämme myös oikolukijoita, jotka tarkistivat ihan viime metreillä vuosikertomuksen oikeinkirjoitusta ja kieliasua. Loppuvaiheen henkilöt otetaan mukaan aikataulun kiireellisuuden vuoksi.

6.2 Asiakkaan brief

Vuosikertomuksen suunnittelu lähti liikkeelle asiakkaan briefistä, jonka perusteella suunniteltiin konsepti ja sitä tukeva ulkoasu. Uudesta vuosikertomuksesta haluttiin joukosta erottuva, edellistäkin parempi ja ammattimainen vuosikertomus. Baswarelle oli juuri vastikään tehty uusi graafinen ohjeisto ja sitä luonnollisesti tuli noudattaa. Poikkeuksena kuitenkin oli valokuvat, joiden osalta kuvaohjeistusta ei seurattu täsmällisesti. Vuosikertomuksen kantaviksi teemoiksi valittiin neljä tärkeintä asiaa, joita olivat kansainvälisyys, asiakaslähtöisyys, asiantuntijuus ja läpinäkyvyys.

6.3 Suunnittelu

Ensiksi lähdimme miettimään kuvalinjaa ja, miten sillä tuotaisiin pääviestit esiin. Asiakkaan tuote on kovin abstrakti, eikä sitä voi suoranaisesti käyttää kuvissa. Viestiä ei myöskään haluttu vääntää rautalangasta, vaan haluttiin jättää jotain oivaltamisen varaa lukijalle.

Ensimmäisessä ulkoasupalaverissa esittelimme asiakkaalle kannen ja osioiden aloitusaukeamat, jotta idea avautuisi. Lisäksi esittelimme jokaiselle osiolle malliaukeaman joka sisälsi ylätunnisteet, otsikon, ingressin, leipätekstiä, väliotsikon ja graafimallit. Tämän lisäksi meillä oli myös ehdotus tilinpäätöstaulukoista, sillä neliömuoto antoi huomattavasti lisää tilaa näille taulukoille. Asiakas piti ehdottamastamme linjasta ensi tapaamisella, joten pääsimme pienen muokkauksen jälkeen jatkamaan suunnittelua.

6.4 Toteutus

Painon valinta on hyvä tehdä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Tässä tapauksessa oli etenkin ensiarvoisen tärkeää selvittää paino, jotta saatiin varmistettua että suunniteltu koko todella toimii käytettävällä painokoneella. Painon lisäksi paperivalinnat tehtiin hyvissä ajoin ja näin saatiin varmistettua vielä painoarkin kokokin. Suunniteltu kertomuksen koko oli toimiva eikä sitä tarvinnut muuttaa.

Seuraavassa vaiheessa suunnittelimme taittoa eteenpäin kuvitteellisilla teksteillä, graafeilla ja taulukoilla. Näin saatiin koko taitto hiljalleen kasaan, jolloin voitiin mitata asiakkaalle toivottavia tekstipituuksia ja saatiin muutenkin kokonaiskuva vuosikertomuksesta. Käytettävät kuvat oli sovittu haettavan kuvapankeista, lukuunottamatta joitain vastuullisuusosiossa käytettyjä kuvia. Hallituksen, johtoryhmän ja toimitusjohtajan kuvat haluttiin kuvata. Etsin kuvapankista valokuvaajaa varten esimerkkikuvat, mitä halusin lopullisten kuvien muistuttavan. Mallikuvista halusin näyttää mihin pyrittiin

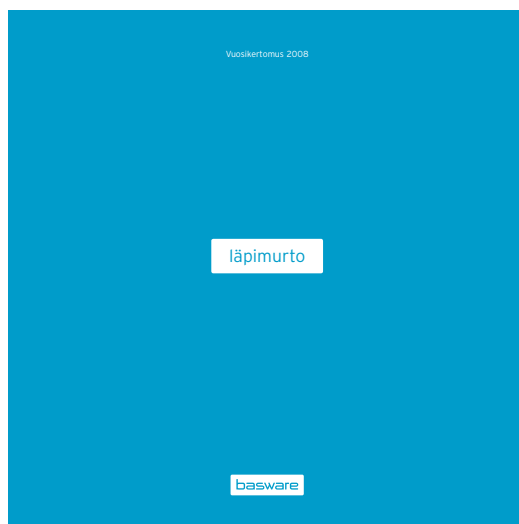
kuvaustaustan, henkilöiden asentojen ja kuvan rajauksen suhteen. Näiden mallikuvien avulla ohjeistin valokuvaajan, jotta hän pystyi hoitamaan kuvaukset itsenäisesti.

6.5 Painatus

Tammikuun alussa aloimme saada lopullisia tekstejä ja taulukoita sekä graafien lukuja, joita voitiin sitä mukaan taittaa paikoilleen kun ne saapuivat. Tammikuun lopussa kaikki materiaali oli kasassa, ja työ toimitettiin painoon. Painosta saimme vielä vedokset jotka oikoluettiin, käytiin läpi ja niihin tehtiin korjauksia. Viime hetkellä tuli vielä joitain periaatteellisia muutoksia. Koska painoon oli toimitettu avoin taittotiedosto, tekivät he kyseiset muutokset taittoihin. Muutaman korjauskierroksen jälkeen asiakas antoi painoluvan, minkä jälkeen paino sai tehdä painopellit. Viimeinen laadun tarkistus tehtiin vielä painokoneella. Ensiksi painetiin kannet, minkä jälkeen kertomuksen sisus. Kävin katsomassa painokoneella muutaman arkin, sillä halusin tarkistaa, että värit olivat sellaiset kuin olin suunnitellut, ja että ne vastaavat Baswaren graafista ohjeistoa.

6.6 Työnäytteen esittely

Opinnäytetyöni työosa on Basware Oyj:lle tekemäni vuosikertomus vuodelta 2008 (LIITE 3). Vuosikertomus sisältää katsausosan ja tilinpäätöksen yksissä kansissa. Kertomuksen laajuus on 80 sivua ja kannet. Vuosikertomus on kooltaan 250 mm x 250 mm.

KUVA 34. Baswaren vuosikertomuksen kansi.
Lähde: Basware, Vuosikertomus 2008.

Vuosikertomuksen suunnittelun pohjana on konseptin ja asiakkaan ohjeistuksen lisäksi käytetty Baswaren vastikään julkaistua graafista ohjeistoa. Ohjeistuksessa määritellään muun muassa yrityksen värit ja kirjasimet. Ohjeistosta poimin käytettäviksi väreiksi seuraavat: vaalea turkoosi C100/M0/Y15/K0, oranssi C0/M55/Y100/K0, tumma turkoosi C100/M0/Y9/K40, vihreä C68/M0/Y100/K24, tumma harmaa C0/M0/Y0/K61 sekä vaalea harmaa Pantone Cool Gray 1 C.

Vuosikertomuksessa päädyttiin käyttämään nelivärisarjan lisäksi yhtä pms-väriä, koska vuosikertomuksessa on suuri määrä kaavioita, joihin kaivattiin neutraalia, vaaleaa lisäväriä.

Baswaren vuosikertomuksessa käytetty kirjasin on graafisen ohjeiston mukaisesti Interstate ja sen eri leikkaukset: Interstate Light, Interstate Reglar ja Interstate Bold.

KUVAT 35–38. Neljä erilaista osion avausaukeamaa, joissa kaikissa näyttävä sivun kokoinen kuva ja siihen liittyvä teksti. Lähde: Basware, Vuosikertomus 2008.

Paperiksi vuosikertomuksen sisukseen haluttiin valita mattapintainen paperi, joka silti toistaisi hyvin suurikokoiset näyttävät kuvat. Paperin tuli olla myös mahdollisimman vaalea ja valkoinen, jotta lopputuloksesta tulisi raikas ja nykyaikaisen näköinen. Päädyimme päällystettyyn paperiin nimeltä Ultimatt 1.1. Kertomusosassa käytettiin 135 g paperia ja tilinpäätösosaan valittiin ohuempi 115 g paperi. Näin säästettiin hie- man kuluissa ja saatiin vuosikertomuksesta ohuempi. Ultimatt oli hyvän toistokykynsä lisäksi loistava valinta siksi, että se on bulkkinen paperi. Korkean bulkkisuuden vuoksi voidaan käyttää neliömassaluokaltaan kevyempää paperia, mikä myös laskee kustan- nuksia. Tällöin säästetään raaka-aineessa ja postituskuluissa. Ultimatt 1.1:n valintaa puolsi myös sen korkea opasiteetti eli paperi on hyvin peittävää, eikä siitä näy helposti toisella puolella oleva painatus läpi. Kansipaperin valinta tehtiin sisuksen ehdoilla. Oli löydettävä Ultimatt 1.1:n kansa mahdollisimman samansävyinen paperi. Gallerie Art Silk 300g toimi tähän tarkoitukseen täydellisesti. Se oli myös varma paperi uv-lakkauk- sen suhteen. Näistä kahdesta paperista tuli juuri toivottu kontrasti. Kannen erittäin kiiltävä lakka ja liukas sisäkannen pinta toimivat hyvin mattaisen sisuspaperin kanssa.

Vuosikertomuksen kantavina teemoina ovat kansainvälisyys, asiakaslähtöisyys, asian- tuntijuus ja läpinäkyvyys. Teemoja tukee vuosikertomuksen jako viiteen eri osioon eli näiden neljän teemaosion lisäksi yksi oma osiona on tilinpäätös. Jokaisen osion avaa teema-aukeama. Neljällä teema-aukeamalla on iso, mehevä sivunkokoinen kuva ja viereisellä sivulla on kuvan liittyvä ja sitä selittävä teksti, yksi teemoista.

KUVAT 39–40. Yläpuolella Baswaren vuosi 2008 -aukeama, missä näkyy myös vuosikertomuksen graafeja. Alapuolella asiaa tuotekehityksestä. Vuosikertomuksessa käytettiin myös kahta eri- laista nostotyyliä. Vasem- manpuoleisella sivulla on niin kutsuttu nume- ronosto, jossa on haluttu tuoda esiin tärkeitä lukuja. Oikeanpuoleisella sivulla sivun yläreunassa nostona on tärkeä poi- minta tekstistä. Lähde: Basware, Vuosikertomus 2008.

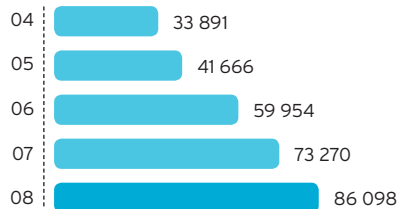

Vuosikertomuksen kansi on yksinkertainen ja sen voima tulee väristä, uv-lakasta, sekä kanteen stanssatusta aukosta. Halusin kannesta kokonaan Baswaren päävärin turkoosin. Kannen asettelu on keskitetty. Teksteinä on ainoastaan Vuosikertomus 2008, kuvana Baswaren logo sekä teksti läpimurto, joka on itseasiassa painettu ensimmäiselle sivulle ja näkyy kannessa olevasta aukosta. Aukko itsessään kuvastaa myös läpimurtoa ja yhtä vuosikertomuksen teemoista: läpinäkyvyyttä.

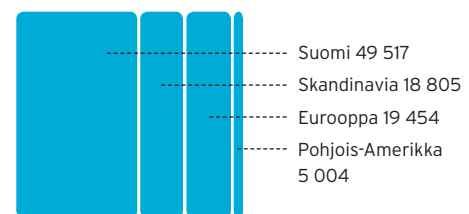
Yhtenä uudistuksena verrattuna edellisvuoteen on vuosikertomuksen muoto. Halusin tehdä siitä neliön, jotta sain kaivattua vaihtelua ulkoasuun ja taittoon. Neliömuoto tuo uutta ilmettä ja mahdollisuuksia taittoon. Näin sain tehtyä kolmipalstaisen taiton, jossa palstat ovat kuitenkin reippaan levyisiä, eikä tekstin kanssa tule välistysongelmia. Kolmipalstaisuus myös antaa vaihtelunvaraa taitolle. Vuosikertomuksen tekstien pituuksiin ei aina voi vaikuttaa niin paljon kun haluaisi, joten on hyvä että taitto joustaa sellaisessa tilanteessa, missä tekstiä on liian vähän tai liian paljon.

Kolmipalstaisuuden yksi hyvä puoli oli myös se, että saimme sijoitettua graafit omalle palstalleen. Niistä päädyttiin tekemään siis samanlevyisiä kuin tekstipalstasta. Tämä on vuosikertomustaitossa asettelun kannalta ehdottomasti helpointa. Vuosikertomuksen muoto ja koko mahdollistivat myös sen, että pystyin helposti säästämään tilaa tilinpäätöksessä sijoittamalla osan taulukoista kahteen palstaan.

Liikevaihto (tuhatta euroa)

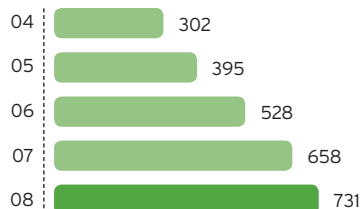
Liikevaihto ensisijaisessa segmentissä 31.12.2008 (tuhatta euroa)

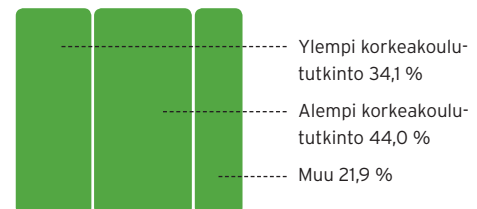
KUVAT 41–42. Vuosikertomuksen graafien värit määräytyvät kulloisenkin osion mukaan.

Vasemmalla vaakapylväsgraafi ja oikealla vaakamuotoon tehty jaettu pylväsgraafi. Lähde: Basware, Vuosikertomus 2008.

Henkilöstön määrä

Henkilöstön koulutusjakauma

KUVAT 43–44. Henkilöstöosion sävy on vihreä, joten myös graafit ovat vihreät. Lähde: Basware, Vuosikertomus 2008.

Vuosikertomuksen eri osiot tunnistaa kullekin osiolle valitusta väristä: vaalea turkoosi C100/M0/Y15/K0, oranssi C0/M55/Y100/K0, tumma turkoosi C100/M0/Y9/K40, vihreä C68/M0/Y100/K24 ja tumma harmaa C0/M0/Y0/K61. Koska vuosikertomuksen kuvabudjetti oli tiukka ja kuvia haluttiin käyttää hyvin rajallisesti, nousi pelko että kuvattomista aukeamista tulisi tylsiä. Siksi ulkoasuun otettiin käyttöön reippaasti eri värielementtejä, kuten sivujen ylätunnisteet. Ylätunnisteessa on viisi erillistä pientä väripalkkia, missä muita osioita kuvastavat palkit ovat aina vaaleammalla sävyllä ja kyseisen osion väripalkissa on väriä 100 %. Myös otsikoissa, ingresseissa, väliotsikoissa, taulukoissa, graafeissa ja nostoissa tulee aina osioväri esiin.

KUVAT 45–46. Yläpuolella on henkilöstöaukeama. Alapuolella on yksi tilinpäätöksen aukeamista. Tilinpäätöksessä taulukot taitettiin tilan säästämiseksi kahteen palstaan niissä kohdin missä se oli mahdollista. Lähde: Basware, Vuosikertomus 2008.

Baswaren käyttämät graafit vuosikertomuksessa ovat melko yksinkertaisia, joten onnistuin tekemään niistä pienet, yksinkertaiset kuviot. Halusin käyttää niissä mahdollisimman vähän värejä. Itse graafin kuvion väri tulee aina kyseisen osion väristä, ja kaikki teksti on mustaa. Koska halusin graafista yhden palstan levyisen, oli luonnollista tehdä graafeista vaakaversiot. Perinteisempien pystygraafien sijaan päädyin sijoittamaan pylvää vaakatasoon, jotta sain niistä mahdollisimman samanmuotoiset ja -kokoiset kuin piirakkagraafit. Graafien yksinkertaisuuden vuoksi tämä toimii minusta hyvin. Pylväsgraafeissa vuosi 2008 on korostetusti muita pylviäit tummemmalla. Perinteisempien piirakkagraafien sijaan päädyttiin käyttämään vaakatasossa olevia jaettuja pylväsgraafeja. Asiakas halusi tuoda myös tarkat luvut näkyviin. Jos katsotaan graafien kokonaispinta-alaa nimiöt mukaanlukien, ne noudattavat suurinpiirtein Tuften (2007, 189) ehdottamaa kultaista leikkausta.

Vuosikertomuksessa käytettävät kuvat oli sovittu haettavan kuvapankeista, sillä niitä ei ollut mahdollista kuvauttaa. Tämä sopikin hyvin teemoihin. Halusin että kuvien aiheet eivät ole liian rautalangasta väännettyjä. Kuviin liittyvät tekstit avaavat hieman kuvaa. Ainoastaan hallituksen, johtoryhmän ja toimitusjohtajan kuvat kuvautettiin. Vastuullisuus-osiossa käytetyt pienet kuvat tulivat asiakkaalta itseltään.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kuinka siis graafista saadaan visuaalisesti näyttävä, informatiivinen ja kokonaiskonseptia tukeva? En kuvitellutkaan löytäväni tähän kysymykseen yksiselitteistä vastausta, mutta hyviä vinkkejä sain paljon. Kirjailijat, kenen tuotantoon tutustuin, tuntuvat yleensä ottaen olevan kovin ehdottomia ja tiukkoja mielipiteissään. Heidän mielipiteensä ja ohjeensa kannattaakin ottaa viitteellisinä ja soveltaa kulloiseenkin käyttötarkoitukseen.

Erityisesti Tuften ajatukset miellyttävät minua. Yhdyn hänen mielipiteeseensä siitä, että graafista tulisi poistaa kaikki turha, jotta sen informaatio ei vääristy ja varsinainen sanoma pääsee mahdollisimman hyvin esille. Yksinkertainen on kaunista. Se on myös yleensä hyvin informatiivista. Graafi täytyy kuitenkin nähdä osana vuosikertomusta, ei irrallisena elementtinä. Sen tulee noudattaa kyseessä olevan yrityksen graafista ohjeistoa.

Tutkimieni teosten mukaan käytäntö ja teoria tuntuvat jokseenkin menevän ristiin. Hyvän graafin tunnuspiirteiksi alan kirjoissa nimettiin tiedon monimutkaisuus ja ulkoasun yksinkertaisuus. Hyvän graafin informaatio pitäisi pystyä ymmärtämään nopealla vilkaisulla. Vuosikertomuksissa kuitenkin käytetään mitä näyttävämpiä ja monimutkaisiakin graafeja, jotka eivät aina aukea lukijalle välittömästi. Enemmän huomiota tulisi kiinnittää graafin alkuvaiheen suunnitteluun ja graafin varsinaiseen ideaan. Samoin pitäisi tarkoin miettiä mikä graafityyppi sopisi parhaiten kuvaamaan informaatiota. Näitä työvaiheita ei saisi unohtaa, sillä ne luovat vahvan pohjan onnistuneelle lopputulokselle.

Tutkielmaa tehdessäni törmäsin hyvin usein Edward R. Tuften nimeen. Hän onkin alansa guru ja varmasti tietää mistä puhuu. Päädyin soveltamaan hänen ohjeitaan omassa työssäni. Jos olisin kirjaimellisesti noudattanut Tuften ohjeita siitä kuinka tehdä täydellinen graafi, asiakas tuskin olisi suostunut maksamaan suunnittelusta. Tufte haluaa poistaa graafista kaiken turhan ja minimoida värit. Näillä ohjeilla pystyy tekemään ainoastaan hyvin yksinkertaisen graafin. Itse näenkin parhaaksi soveltaa hyvin tiukkoja mielipiteitä ja ohjeita. Omassa työssäni, Basware Oyj:n vuosikertomuksessa tein graafeista mahdollisimman yksinkertaiset. Onnistuin siinä omasta mielestäni erittäin hyvin. Mielestäni graafeissa täytyy näkyä sen yrityksen ilme kenelle ne kuuluvat, joten en halunutkaan tehdä niistä täysin pelkistettyjä.

Graafin yksinkertaistamisen lisäksi Tufte määrittelee graafille hyvin tarkasti koon ja muodon. Hän suosittelee käyttämään kultaista leikkausta graafia suunnitellessa. Asiakas toivoo vaihtelua ulkoasuun ja täten myös graafeihin. Joka vuosi ei voida tehdä samannäköisiä graafeja. Jos puhutaan graafin koosta ja muodosta, itse pidän toimivampana lähtökohtana taittopohjaa. Suunnittelin työhöni kuuluvat graafit niin, että

niiden koko ja muoto määräytyvät taittopohjan mukaan. Mietin kuinka monta graafia sivulle täytyisi maksimissaan mahtua ja miten haluan sijoitella ne. Määrittelin graafin leveyden marginaalien ja palstojen mukaan. Graafi ei esiinny vuosikertomuksessa yksinään, joten on otettava huomioon myös muut elementit. Enemmän mielestäni kannattaa tarkkailla koko aukeaman taittoa, ja sitä täyttääkö se kultaisen leikkauksen säännön.

Eniten tutkielmastani on ollut hyötyä graafien suunnitteluvaiheeseen. Sain huomata tehneeni suunnitteluvaiheessa aiemmin joitain huonoja päätöksiä tai jopa virheitä. Uskon että seuraavassa projektissani voin alottaa graafien suunnittelun hieman toisesta näkökulmasta, ja luulen että se projekti sujuu edellistäkin sujuvammin.

LÄHTEET

Kirjat

Korkeila, Sampo. 2007. Illustrator CS3. Vektorigrafiikka. Jyväskylä: WSOYpro/Docendo-tuotteet.

Kosslyn, Stephen M. 1994. Elements of Graph Design. New York: W. H. Freeman and Company.

Kuusela, Vesa. 2000. Tilastografiikan perusteet. Helsinki: Vesa Kuusela, Tilastokeskus ja Oy Edita Ab.

Leppiniemi, Jarmo. Virtanen, Marjatta. 2003. Vuosikertomus Miten tehdään? Miten luetaan? Juva: Jarmo Leppiniemi, Marjatta Viertanen ja WSOY.

Lipton, Ronnie. 2002. Information Graphics and Visual Clues. Gloucester, Massachusetts: Rockport Publishers.

Pedersen, B. Martin. Graphis Annual Reports 2006. Graphis Inc.

The Best of Diagrams 2. A Collection of Graphics That Communicate Information Visually. Tokyo: Pie Books.

Tufte, Edward R. 2006. Envisioning Information. Cheshire, Connecticut: Graphics Press.

Tufte, Edward R. 2007. The Visual Display of Quantitative Information. Cheshire, Connecticut: Graphics Press.

Raportit ja ohjeistot

Alma Media, Vuosikertomus 2008

Basware, graafinen ohjeisto

Finnair, Vuosikertomus 2008

Fortum, Vuosikertomus 2008

LIITTEET

LIITE 1. Tässä esimerkki vuosikertomuksen rakenteesta Leppiniemen & Virtasen mukaan.

takakansi	etukansi	etuisäkansi	sisälllys	tietoja osakkeenomistajille	tilikausi lyhyesti	missio, visio, arvot, strategia	osakkeet ja osakkeenomistajat
			1	2	3	4	5
toimitusjohtajan katsaus		liiketoimintakatsaus 1		liiketoimintakatsaus 2		Hallituksen toimintakertomus	
6	7	8	9	10	11	12	13
Hallituksen toimintakertomus		konsernin tuloslaskelma	konsernitase	konsernin rahoituslaskelma	tilinpäätöksen laadintaperiaatteet	tilinpäätöksen laadintaperiaatteet	konsernin tilinpäätöksen liitetiedot
14	15	16	17	18	19	20	21
konsernin tilinpäätöksen liitetiedot	konsernin tilinpäätöksen liitetiedot	konsernin tilinpäätöksen liitetiedot	konsernin tilinpäätöksen liitetiedot	konsernin tilinpäätöksen liitetiedot	konsernin tilinpäätöksen liitetiedot	emoyhtiön tuloslaskelma	emoyhtiön tase
22	23	24	25	26	27	28	29
emoyhtiön rahoituslaskelma	emoyhtiön tilinpäätöksen liitetiedot	voitonjakoehdotus	tilintarkastuskertomus	tunnusluvut ja niiden laskenta-kaavat	viisivuotiskatsaukset	konsernin hallinto ja hallintoperiaatteet	johtoryhmä ja liike toimintaryhmien johto
30	31	32	33	34	35	36	37
riskiennallinta		konsernin toimipaikat ja yhteystiedot	takasisäkansi				
38	39	40					

LIITE 2. Baswaren vuosikertomuksen sivusuunnitelma. Vuosikertomuksen sivusuunnitelmaa tehdessä tulee huomioida mitkä sivut haluaa vierekkäin yhdelle aukeamalle. On suotavaa, että esimerkiksi tuloslaskelma ja tase ovat yhdellä aukeamalla, jotta ne ovat helposti vertailtavissa. Myös toimitusjohtajan katsaukselle on hyvä varata oma aukeamansa.

takakansi	etukansi Kannessa reikä, josta näkyy teksti Läpimurto	etuisäkansi Basware yritys-esittely	sisällys Läpimurto kansainvälisessä liiketoiminnassa - kasvussa ja kannattavuudessa 1	Osio 1: Basware Koko sivun kuva 2	Lyhyt teksti: Globaali edellä- kävijä. Koko sivun väripinta (turkoosi) Teemana kan- sainvälisyys 3	Baswaren vuosi 2008 graafeja, taulukko 4	Baswaren vuosi 2008 Case: Kansainvälisyys suurissa asiakkuuksissa Korostetaan kan- sainvälisyyttä 5
toimitusjohtajan katsaus 6	toimitusjohtajan katsaus kuva toimitusjohtajasta 7	Strategia 8 9		Osio 2: Tuote- perhe, toiminta- ympäristö ja tuotekehitys Koko sivun kuva Teemana "tämä on meidän ydinliiketoimintaamme" 10	Lyhyt teksti: Oman paikkansa löytänyt. Koko sivun väripinta (oranssi) Teemana "tämä on meidän ydinliiketoimintaamme" 11	Tuotteet 12	Tuotteet kaaviot: tuotesii- lo, uudistus, EPP 13
Tuotteet 14	Tuotteet Toimintaympäristö Case/ kainalojuttu: Vahvat tuotteet (Forrester) 15	Toimintaympäristö 16 17		Tuotekehitys installointikaavio, Euroopan sähköistyminen, hankinta- infrastruktuurin rakennus 18 19		Osio 3: Henki- löstö ja vastuullisuus Koko sivun kuva 20	Lyhyt teksti: Enemmän kuin ohjelmisto Koko sivun väri- pinta (vihreä) Teemana asiakas- lähtöisyys 21
Henkilöstö 22 23		Yhteiskuntavastuu 24	Yhteiskuntavastuu Lyhyt teksti: Enemmän kuin ohjelmisto Koko sivun väri- pinta (vihreä) 25	Osio 4: Hallinnointi Koko sivun kuva 26	Lyhyt teksti: Näe koko kuva Koko sivun väri- pinta (sininen) Teemana "asiantuntijuus, liikeideamme on läpinäkyvyys" 27	Hallinnointi 28	Hallinnointi Case/ kainalojuttu: "Saadut tunnustukset" 29
Hallitus 30	Kuva hallituksesta 31	Johtoryhmä 32	Kuvat johtoryhmän jäsenistä 33	Osio 5: Tilinpäätös Lyhyt teksti: Basware kasvaa kestävästi Koko sivun väri- pinta (harmaa) 34	Tilinpäätöksen sisällysluettelo Koko sivun väri- pinta (harmaa) Teemana "voitollin- nen ja velaton" 35	Hallituksen toimintakertomus 36 37	
Hallituksen toimintakertomus 38 39		Hallituksen toimintakertomus 40 41		Hallituksen toimintakertomus 42 43		Hallituksen toimintakertomus 42 43	
Konsernin tuloslaskelma, taulukko 44	Konsernitase, taulukko 45	Konsernin rahavir- talaskelma, taulukko 46	Konsernin oman pääoman muutoslaskelma, taulukko 47	Konsernitilinpäätöksen liitetiedot 48 49		Konsernitilinpäätöksen liitetiedot 50 51	
Konsernitilinpäätöksen liitetiedot 52 53		Konsernitilinpäätöksen liitetiedot 54 55		Konsernitilinpäätöksen liitetiedot 56 57		Konsernitilinpäätöksen liitetiedot 58 59	

Konsernitilinpäätöksen liitetiedot		Konsernitilinpäätöksen liitetiedot		Emoyhtiön tuloslaskelma, taulukko	Emoyhtiön tase, taulukko	Emoyhtiön rahavirtalaskelma, taulukko	Emoyhtiön tilinpäätöksen liitetiedot
60	61	62	63	64	65	66	67
Emoyhtiön tilinpäätöksen liitetiedot		Emoyhtiön tilinpäätöksen liitetiedot	Voitonjakoehdotus	Tilintarkastuskertomus	Konsernin tuloslaskelma vuosineljänneksittäin, IFRS	Taloudelliset tunnusluvut	Tunnuslukujen laskentakaavat
68	69	70	71	72	73	74	75
Osake- ja osakkeenomistajat		Osake- ja osakkeenomistajat	Tietoja osakkeenomistajille	Kartta toiminta-alueista	takasisäkansi yhteystiedot		
76	77	78	79	80			

LIITE 3. Oheisella cd-levyllä on Baswaren vuosikertomus 2008 pdf-muodossa.